

MŪSŲ GIRIOS

Žurnalas apie miškus ir miški-ninkus

2024 / gegužė

*Lietuvos miškininkų sąjunga
pateikė išvadą įstatymų projektams*

*Dalykinė-pažintinė išvyka
į Gelgaudiškį*

*Dirvožemio dangos kaita
pušynuose po plynųjų kirtimų*

Meškinio česnako dryžutinė rūdė

*Lankytojų laukia atnaujintas
Varnikų pažintinis takas*

Studijos

Miškų ir

ekologijos

fakultete

VDU ŽŪA - mylintiems gamtą ir technologijas

Bakalauro studijos

- Miškininkystė (NL - 4 m.)
- Taikomoji ekologija (NL - 4 m.)

Magistrantūros studijos

- Ekologija ir klimato kaita (I - 3 m.)
- Laukinių gyvūnų išteklių ir jų valdymas (I - 3 m.)
- Miškininkystė (NL - 2 m., I - 3 m.)

Papildomosios studijos

- Ekologija ir klimato kaita (iki 1 m.)
- Laukinių gyvūnų išteklių ir jų valdymas (iki 1 m.)
- Miškininkystė (iki 1 m.)

NL - nuolatinės studijos, I - Iššęstinės studijos

Miškų ir ekologijos fakultetas

(8 37) 752 282 | (8 37) 752 232 | mef@vdu.lt | Studentų g. 11-443, Akademija, Kauno r.

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO
AKADEMIJA

4 Kronika

Aktualijos

- 6** Lietuvos miškininkų sąjunga pateikė išvadą įstatymų projektams
- 7** Seimo nario Kęstučio Vilkausko pranešimas
- 7** Valstybinių miškų urėdijos generalinio direktoriaus Valdo Kaubrės komentaras
- 8** Dalykinė-pažintinė išvyka į Gelgaudiškį

Miškininkystė

- 12** D. GUSTIENĖ,
I. VARNAGIRYTĖ-
KABAŠINSKIENĖ.
Dirvožemio dangos – miško paklotės, samanų ir žolinės augalijos rodiklių – kaita pušynuose po plynųjų kirtimų
- 15** Miesto žalioji infrastruktūra – sprendimas taršos mikroplastiku mažinimui

Augalų ligos

- 16** B. GRIGALIŪNAITĖ,
D. BUROKIENĖ,
E. STACKEVIČIENĖ.
Meškinio česnako dryžutinė rūdė

Miško flora ir fauna

- 18** S. PALTANAVIČIUS.
Lietuvos miškų paukščiai.
Erelis žuvininkas
(*Pandion haliaetus*)
- 19** Lietuvos miškų žvėrys.
Miškinė kiaunė
(*Martes martes*)

Laisvalaikio kūryba

- 20** J. VITKAUSKAITĖ.
Auksinių pienuių medus

Atradimai

- 22** E. JANULEVIČIŪTĖ-
GUIMERA.
Ispanijos turtai
- 25** E. RIEPŠAS.
Nepažintosios Rusijos Sibiras

Saugomos teritorijos

- 26** Lankytojų laukia atnaujintas Varnikų pažintinis takas
- 27** Išėję negrįžti

Medžioklė

- 28** V. RIBIKAUSKAS.
Kur jis – svajonių paukštis kurtinys?

Laisvą minutę

- 30** Kryžiažodis

MIELAS SKAITYTOJAU,
žurnalą „Mūsų girios“ galima užprenumeruoti likusiems 2024 metų mėnesiams:

- el. paštu rimondas@musu-girios.lt, info@musu-girios.lt;
- tel. +370 687 10616; ▪ www.musu-girios.lt
- visuose Lietuvos pašto skyriuose.

Žurnalo indeksas – 5057, prenumeruojant su nuolaida – 5058.
Žurnalo prenumeratos kaina: 1 mėn. – 5,00 Eur, su nuolaida – 3,50 Eur.

LIETUVOS MIŠKININKŲ SAJUNGOS
ŽURNALASLeidžiamas nuo 1929 metų birželio
Indeksas 5057, su nuolaida – 5058

2024 m. gegužė, Nr. 5 (913)

ISSN 1392-6829

LEIDĖJAS

Viešoji įstaiga „Mūsų girios“

Adresas korespondencijai:

P. d. 604, Vilniaus 16-asis paštas,
Nemenčinės pl. 2, 10001 Vilnius

Mob. tel. +370 687 10616

El. paštas: info@musu-girios.lt

rimondas@musu-girios.lt

rimondas.vasiliauskas@gmail.com

www.musu-girios.lt

@musugirios

Įmonės kodas 125302897

PVM mokėtojo kodas LT 253028917

A. s. LT887044060001501044

AB SEB bankas

Direktorius – vyr. redaktorius

Rimondas Vasiliauskas

Mob. tel. 8 687 10616

El. paštas: rimondas@musu-girios.lt,

rimondas.vasiliauskas@gmail.com

Spausdino UAB „Standart Impresa“

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, 02189 Vilnius

www.standart.lt

Tiražas 510 egz.

Kaina 5 Eur

Kaina su nuolaida 3,50 Eur

„Mūsų Girios“ (Our Forests) magazine

Editor-in-chief R. Vasiliauskas

PO Box 604, 16th Vilnius Post Office,

LT-10001 Vilnius, Lithuania

Redakcijos ir autorių nuomonė ne visada sutampa.

Už reklamos turinį redakcija neatsako.

„Mūsų giriose“ išspausdintus straipsnius ar jų dalis perspausdinti galima tik gavus raštišką redakcijos sutikimą ir su šaltinio nuoroda.

Redakcija pasilieka teisę redaguoti straipsnius.

KRONIKA

Gegužės 2 d. aplinkos ministras pasirašė Medžioklės taisyklių pakeitimus, kuriuose atsiskaitoma šiuo metu galiojančių popierinių medžiotojų bilietų naudojimo juos keičiant į skaitmeninius bei numatomi atvejai, kada bus galima naudoti medžioklėje naktinius prietaisus.

Igyvendinant Seimo priimtus Medžioklės įstatymo pakeitimus, įteisinančius naktinius taikiklius, Medžioklės taisyklėse atsiranda nuostata, kad tykojant medžioti naudojant naktinius taikiklius yra leidžiama. Ši taisyklių nuostata įsigaliojo š. m. gegužės 3 d.

Medžioklės taisyklių nuostatos dėl popierinių medžiotojų bilietų keitimo į skaitmeninius įsigalios nuo š. m. liepos 1 d.

Asmenys, naudodamiesi Policijos elektroninių paslaugų sistema (*ePolicija.lt*), galės teikti prašymus laikyti medžioklės egzaminus, suteikti teisę medžioti, išduoti medžiotojo bilietą, pakeisti turimą popierinį medžiotojo bilietą į elektroninį. Policijos licencijuojamos veiklos informacinėje sistemoje bus kaupiami ir tvarkomi duomenys ir apie teisės medžioti sustabdymą, panaikinimą.

Popierinius bilietus jau turintys medžiotojai galės juos pasikeisti į skaitmeninius. Prireikus gauti popierinį dokumentą, įrodantį skaitmeninio medžiotojo bilieto turėjimą (pavyzdžiui, išvykstant medžioti į užsienio šalis), medžiotojai galės užsisakyti Aplinkos apsaugos departamento patvirtinto popierinio formato dokumento išdavimo paslaugą, ir parengtas dokumentas bus paštu pristatomas medžiotojui.

Gegužės 10 d. Vytauto Didžiojo universitetas sukvietė šalies moksleivius į jau tradicija tapusį VDU Studijų festivalį. Renginio metu moksleiviai ne tik turėjo galimybę susipažinti su universitetu, studijomis ir čia esančiomis galimybėmis, bet ir aktyviai leisti laiką ir promogauti.

Gegužės 15 d. Vyriausybė patvirtino Sartų regioninio parko planavimo schemą (ribų ir tvarkymo planų), kurioje numatyta šioje saugomoje teritorijoje įsteigti du naujus gamtinius rezervatus – Dusetų girios ir Ilgašilio.

Gamtiniuose rezervatuose bus saugomos 6 tipų EB svarbos natūralios buveinės: Vakarų taiga, Plačialapių ir mišrūs miškai, Žolių turtingi eglynai, Pelkėti lapuočių miškai, Aliuviniai miškai, Pelkiniai miškai ir šioms buveinėms būdingos rūšys.

Rezervatai bus steigiami Dusetų girios ir Ilgašilio botaniniame-zoologiniame draustinio esančiuose biologiniu požiūriu ypač vertinguose miško kvartaluose, kuriuose aptinkamos saugomos paukščių, augalų, grybų ir kerpių rūšys, išskirtos kertinės miško buveinės, EB svarbos miško buveinės, dalis buveinių apsaugai svarbių teritorijų (BAST) bei paukščių ap-

saugai svarbių teritorijų (PAST). Dusetų girios gamtinio rezervato plotas – 106,3 ha, o Ilgašilio gamtinio rezervato – 126,0 ha.

Suformavus naujus rezervatus Sartų regioniniame parke 28 proc. jame esančių draustinių miškų taps rezervatiniais miškais, 233,9 ha apsauginių zonų miškų bus priskirti draustinių miškų grupei. Be to, Sartų regioniniame parke neliks ūkinių miškų – jie bus priskirti apsauginių zonų miškų grupei.

Taip pat bus išplėstas jau esantis Sartų regioniniame parke Vosynos gamtinis rezervatas, jo plotas padidės 42,4 ha.

Gegužės 18 d. grupė Lietuvos miškininkų sąjungos narių lankėsi Gelgaudiškyje, Šakių r. Susitikimo tikslas – rekreacinio miško apžiūra, diskusija miško atkūrimo, kirtimų technologijų, tvarkymo ir sanitarinės apsaugos klausimais. Aptartos praktinės rekomendacijos ir pasiūlymai Šakių r. savivaldybei dėl tolimesnio miško tvarkymo. (*Plačiau – 8 p.*)

Gegužės 21 d. paminėta Europos Sąjungos ekologinio tinklo „NATURA 2000“ diena. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba Nacionaliniame lankytojų centre organizavo renginį – žalią pamoką apie „NATURA 2000“ svarbą, o saugomų teritorijų direkcijos visa savaitę kvietė į žygius gamtoje.

Ši data pasirinkta todėl, kad ES Buveinių direktyva buvo patvirtinta 1992 m. gegužės 21 d. Direktyva kartu su ES Paukščių direktyva sudaro teisinį pagrindą „NATURA 2000“ teritorijų steigimui visose šalyse narėse ir yra saugomų teritorijų tinklo gimtadienis.

Gegužės 22 d. Lietuvos miškininkų sąjunga kreipėsi į Šilutės r. savivaldybės administraciją ir Aplinkos ministeriją su pasiūlymu organizuoti Lietuvos 1000-mečio ąžuolų parko ir stogastulpio prie Šilutės ligoninės tvarkymo darbus – kartu su vietos moksleiviais ir miškininkais savanoriškai imtis bendros iniciatyvos organizuojant talką. Prie šių darbų prisidėtų ir LMS nariai.

Gegužės 22 d. Lietuva kartu su 195 pasaulio valstybėmis, pasirašiusiomis Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvenciją, paminėjo Tarptautinę biologinės įvairovės dieną. Šių metų šūkis – „Būk Pasaulinės bioįvairovės darbotvarkės dalimi“ ragina kiekvieną prisidėti prie bioįvairovės išsaugojimo.

Gegužės 23 d. Aplinkos ministerija paskelbė, kad nuo rudens 21 miškininkystės studijas Vytauto Didžiojo universitete ir Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijoje pasirinkęs pirmakursis gaus skatinamąsias stipendijas – 250 eurų per mėnesį. Stipendijas, skatindama jaunimą rinktis miškininko profesiją, skyrė Aplinkos ministerija.

Tryliką tikslinių skatinamųjų stipendijų bus skirtos VDU miškininkystės studijų programą pasirinkusiems į valstybės finansuojamą studijų vietą įstojusiems I-osios pakopos pirmo kurso studentams, 8 tikslinės skatinamosios stipendijos – KMAIK miškininkystės studijų programą pasirinkusiems į valstybės finansuojamą studijų vietą įstojusiems pirmosios pakopos pirmo kurso studentams. Stipendijos bus skiriamos 2024–2025 studijų metams, 10 mėnesių.

Gegužės 24 d. duris atvėrė VDU Agri-inovacijų centras. Šia proga pasveikinti gausiai susirinko VDU bendruomenės nariai, garbūs svečiai, mokslinių projektų, tyrimų partneriai, atėitės agri-inovacijoms neabejingi bičiuliai.

Gegužės 27 d. po 9 mėnesius trukusios rekonstrukcijos atidarytas Varnikų pažintinis takas. Lankytojų laukia naujovė – gamtos turtus pažinti galima bus klausantis audio gido – miškininko pasakojimų. *(Plačiau – 26 p.).*

Nuo **gegužės 28 d.** Aplinkos projektų valdymo agentūra kviečia savivaldybių administracijas pasinaudoti parama, atliekant valstybinės miško žemės sklypų priežiūrą, apsaugą ir tvarkymo darbus bei rengiant valstybinės miško žemės sklypų miškotvarkos projektus. Šiai paramos priemonei iš valstybės biudžeto skiriama 860 tūkst. eurų.

Parama bus skiriama būtiniesiems miško apsaugos ir priežiūros darbams finansuoti. Vienas iš jų – priešgaisrinė ir sanitarinė apsauga. Taip pat miško atkūrimo, želdinimo, jaunuolynų ugdymo išlaidos.

Gegužės 29 d. Vyriausybė pritarė Aplinkos ministerijos parengtiems Miškų priskyrimo miškų grupėms tvarkos aprašo ir Miškų priskyrimo miškų grupėms normatyvų pakeitimams, kurie leis sutrumpinti miškų priskyrimo miškų grupėms ir miškų grupės keitimo procesą nuo dešimties metų iki 3-4 mėnesių.

Pakeitimai aktualūs gyventojams, nes pasiūtaiko atvejų, kai valstybinių miškų valdytojams, miškuose įrengus rekreacinę infrastruktūrą, į Aplinkos ministeriją ar valstybinių miškų valdytoją kreipiasi bendruomenės, prašydamos, kad konkretus miškas būtų priskirtas rekreaciniam miškams. Taip pat bus sutaupoma laiko ir lėšų tais atvejais, kai naujai inventorizuotus miškus reikia priskirti miškų grupei.

Miškų priskyrimo miškų grupėms tvarkos aprašas papildytas nauju miškų priskyrimo miškų grupėms planų keitimo atveju.

Valstybinė miškų tarnyba valstybinių miškų valdytojo prašymu įvertinusi, ar esamas miškų priskyrimas miškų grupėms atitinka miškų priskyrimo miškų grupėms normatyvus, arba nustačiusi, kad esamas miškų priskyrimas miškų grupėms valstybiniuose miškuose neatitinka nustatytų normatyvų, pasiūlymus dėl planų keitimo teiks Aplinkos ministerijai.

■ Aplinkos ministerija parengė ir teikia derinti Miško sanitarinės apsaugos taisyklių, Miško kirtimų taisyklių ir Leidimų kirsti mišką išdavimo tvarkos aprašo pakeitimus, leidžiančius efektyviau kovoti su miško kenkėjais – žievėgraužiais tipografais.

Leidimų kirsti mišką išdavimo tvarkos aprašo pataisomis siūloma pagreitinti būtinųjų miško sanitarinės apsaugos priemonių taikymą, pavojingų medžių liemenų kenkėjų skraidymo metu leisti vykdyti atrankinius sanitarinius ir nedidelio ploto plynuo-

sius sanitarinius miško kirtimus nedelsiant nustačius miško kenkėjų židini.

Ruošiantis vykdyti miško kirtimus, leidimai kirsti mišką būtų neprivalomi valstybinių miškų valdytojams, kai nuo balandžio 1 d. iki spalio 1 d. atrankiniu sanitariniu miško kirtimu kertamos tik eglės, kuriose įsiveisė medžių liemenų pavojingi kenkėjai, iki pirmųjų lėliukių susiformavimo.

Tokie leidimai taip pat būtų nereikalingi, kai įsiveisus medžių liemenų pavojingiems kenkėjams, iki pirmųjų lėliukių susiformavimo ne didesnio kaip 0,3 ha ploto plynuoju sanitariniu miško kirtimu kertamos tik eglės arba ne Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijose esantys eglėnai. Atsirastų pareiga atlikti darbus ne vėliau kaip per 5 darbo dienas informuoti VMT apie iškirstus medžius ir pateikti biržių atrežimo bei įvertinimo dokumentus kartu su prašymu išduoti leidimą kirsti mišką. Panaši tvarka galiojūt ir privačiuose miškuose.

Norintys paremti Ukrainą, tai padaryti gali šiais būdais:

- Ukrainiečiams padėti finansine parama ir paaukoti norimą sumą interneto puslapyje www.aukok.lt;
- Aukoti bankiniu pavedimu ir pervesti norimą sumą:
Gavėjas: VšĮ Mėlyna ir geltona (www.blue-yellow.lt)
Banko sąskaita: **LT17 7300 0101 4089 4869**, Bankas Swedbank
Mokėjimo paskirtis: PARAMA
- Paaukoti trumpuoju telefono numeriu **1485**, auka – **5 eurai**;
- Galinčius suteikti būstą, ar kitaip savanoriškai prisidėti, užpildyti savanorio anketą interneto puslapyje www.stipruskartu.lt;
- Kaip paremti Ukrainos ginkluotąsias pajėgas pervedant pinigus galima sužinoti KAM tinklapyje ar [facebook](https://www.facebook.com/parama.ukraina) paskyroje ;
- Prieglobstis Ukrainos gyvūnams – www.lietuvagyvunams.lt.

Lietuvos miškininkų sąjunga kartu su VšĮ „LDK palikuonys“ renka paramą Ukrainos kovotojams už laisvę. Visa surinkta parama pristatoma 100% tiesiogiai savanorių pajėgoms.

Lietuvos miškininkų sąjungos
Paramos Ukrainai koordinatorius:
Kęstutis Markevičius
ukraina@miskininkusajunga.lt

PARAMA UKRAINAI

Ми підтримуємо Україну! Тебūnie миškai!

Lietuvos miškininkų sąjunga

LR aplinkos ministerijai
El. paštas: info@am.lt

Kopija

Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetui
Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai

2024 m. gegužės 24 d.
Vilnius

IŠVADA ĮSTATYMŲ PROJEKTAMS (TAIS NR. 24-6673(2))

Lietuvos miškininkų sąjunga, išnagrinėjusi Aplinkos ministerijos pateiktus derinti Lietuvos Respublikos miškų įstatymo Nr. I-671 2, 5, 7 straipsnių pakeitimo ir 6 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 426 ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos pajūrio juostos įstatymo Nr. IX-1016 10 straipsnio pakeitimo įstatymo projektus (toliau – Įstatymų projektai), teikia šias pastabas.

Nepritariame Įstatymų projektams, numatantiems prielaidas Valstybės įmonei Valstybinių miškų urėdijai pertvarkyti į akcinę bendrovę, nes bet kokie svarstymai dėl naujos valstybinių miškų valdymo ar nuosavybės formos galimi tik atlikus nepriklausomą 2017 metais pradėtą reformos auditą ir pačios reformos vertinimą aplinkosauginiu, socialiniu ir ekonominiu aspektais.

Vienas po kito kyla skandalai dėl neįsąžiningo ir neatsakingo VĮ Valstybinės miškų urėdijos požiūrio vykdamą ūkinę veiklą saugomose ir rekreacinėse teritorijose esančiuose miškuose. Tokia veikla nuteikia visuomenę ne tik prieš visą miškininkų bendruomenę, bet ir prieš ilgą laiką praktikuojamą ir mokslu pagrįstą tradicinę miškininkystę, kurios pagrindu ir miškininkų pastangomis suformuoti miškai, kuriuose dabar išskiriamos gamtinės vertybės.

Tačiau, neatlikus 2018 m. padarytų klaidų analizės ir vertinimo, nepareikalavus atsakomybės iš neatsakingų reformų sumanytojų ir vykdytojų, toliau planuojamos ir pradedamos vykdyti naujos reformos – VĮ Valstybinių miškų urėdijos pertvarkymas į akcinę bendrovę. Manome, kad tai neatsakingas žingsnis, nes nepateikta jokių konkrečių duomenų ir išvadų, kad tai bus naudinga Lietuvos valstybei, miškams ir jos piliečiams.

Valstybinių miškų pertvarkymo reformos pradžioje Aplinkos ministerija teigė, kad sujungus buvusias miškų urėdijas ir Valstybinį miškotvarkos institutą į vieną įmonę, darbo

vietos regionuose bus išsaugotos. Tačiau šiuo metu, iš 4 tūkst. sektoriuje dirbusių darbuotojų, liko apie 2,3 tūkst., iš buvusių 337 girininkijų liko 192, o tokio girininkijos vienetu kaip eiguva neliko visiškai. Jeigu anksčiau vidutinė girininkija buvo iki 3 tūkst. ha ir joje dirbo 3-4 darbuotojai, po pertvarkos vidutinė girininkija yra daugiau kaip 6 tūkst. ha dydžio, o joje dirba tiek pat – 3-4 darbuotojai. Panaikinus eiguvas, pagal dabartinę struktūrą girininkijų darbuotojai neturi priskirtų saugojimui ir stebėjimui konkrečių miško plotų, o prie dabartinių girininkijų plotų bei darbų apimčių trūksta laiko vykdyti savalaikę miškų sanitarinės būklės stebėseną, miškų apsaugą ir priežiūrą. Tai nemaža dalimi prisidėjo prie nekontroliuojamo miško kenkėjų išplitimo, dėl ko šešių savivaldybių miškuose 2023 m. paskelbta stichinė nelaimė, iškirsta apie 1 mln. m³ sausuočių, valstybei padarant didelius finansinius nuostolius.

Dabar vienintelis, nuolat besiplečiantis struktūrinis padalinys – centrinė administracija (286 etatai), praradusi gyvybiškai būtiną ryšį su mišku, kai buvusioje Generalinėje miškų urėdijoje 42 miškų urėdijų veiklą planavo, koordinavo ir visas statistines ataskaitas suformuodavo tik 39 darbuotojai. Norime atkreipti dėmesį, kad centralizuojant funkcijas, etatai iš regioninių padalinių perkelti į centrą, regioniniuose padaliniuose darbuotojų nuolat mažėja, tačiau dalis tų funkcijų darbų lieka regioniniuose padaliniuose arba vienam specialistui priskiriama funkcijas atlikti keliuose padaliniuose.

Pateikiant pasiektus rezultatus, neatsižvelgiama, kad daug darbų atliekama pažeidžiant darbuotojų darbo laiko ir poilsio režimą, neapskaitant viršvalandinio darbo. Įsidarbinę ir susidūrę su neadekvačia situacija, jauni darbuotojai greitai palieka įmonę, kuri kol kas laikosi ant lojalių savo profesijai, nenorinčių ar negalinčių dėl siauros specializacijos arba dėl amžiaus jos pakeisti,

darbuotojų pečių. Tačiau eilinis pertvarkymas paskatins ir dalį iš jų palikti darbą.

Nepritariame Įstatymų projektų pakeitimams, numatantiems atsisakyti valstybinių miškų apsaugos pareigūnų, nes tai turės neigiamos įtakos miškų apsaugai. Vadovaujantis Miškų įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktu, valstybiniai miškų apsaugos pareigūnai vykdo miškų apsaugą nuo neteisėtų veiksmų – savavališko medžių ir krūmų kirtimo, naikinimo arba žalojimo miško žemėje, specialiųjų žemės naudojimo sąlygų pažeidimo miško žemėje, neteisėto miško naudojimo, neteisėto miško sodmenų, miško želdinių ir žėlinių, sėklinių miško medžių plantacijų, pomišio ir jaunuolynų naikinimo arba žalojimo, medienos ir miško išteklių grobstymo, medžioklę reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimo, neteisėto važiavimo per miško paklotę motorinėmis transporto priemonėmis, miškų riboženklų, kvartalinių stulpų ir ženklų, informacinių stendų, priešgaisrinių ir rekreacinių įrenginių gadinimo, naikinimo ar savavališko perkėlimo, lankymasi miške reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimo, priešgaisrinės miškų apsaugos reikalavimų pažeidimo, miško sanitarinės apsaugos reikalavimų pažeidimo, atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimo.

Šios miško pažaidos nustatomos kiekvienais metais, o atsisakius valstybinių miškų apsaugos pareigūnų, šių pažeidimų rizika dar padidėtų, kadangi visoje Lietuvoje po kitos – miškų kontrolės reformos liko tik 35 Aplinkos apsaugos departamento pareigūnai, vykdamys kontrolę miškuose, geriausi iš jų dėl nepakeliamo darbo krūvio taip pat palieka šią instituciją. Be to, labai svarbus valstybinių miškų apsaugos pareigūnų atliekamas prevencinis darbas, vykdomi reidai ir kita veikla, kas reikšmingai mažina neteisėtų veiksmų riziką ne tik valstybiniuose, bet ir privačiuose miškuose.

Nesutinkame, kad valstybinių miškų apsaugos pareigūnų atliekamas miškų ap-

saugos nuo pažeidimų faktines ir prevencines funkcijas dubliuoja Aplinkos apsaugos departamento pareigūnai ir ši veikla nedera su valstybės įmonės vykdoma veikla – valstybinių miškų apsaugos pareigūnai stiprina miškų apsaugą, atlieka didžiulį prevencinį darbą ir papildo valstybinę miškų kontrolę. Kad užtikrinti vienodą valstybinės kontrolės standartų taikymą valstybiniuose ir privačiuose miškuose, siūlome išplėsti valstybinių miškų apsaugos pareigūnų įgalinimus ir į privačius miškus.

Manome, kad ne tik esanti, bet ir būsima valstybinių miškų valdymo teisinė forma nesudaro galimybių veikti efektyviai, taikyti gerosios valdysenos, gamtai artimos miškininkystės praktiką, lanksčiau priimti skubius sprendimus, o sunaikintas valstybinių miškų apsaugos pareigūnų institutas tik blogins Lietuvos miškų apsaugą. Todėl siūlome atsizvelgti į kaimyninių šalių gerąją praktiką, pvz., Lenkijoje valstybinių miškų valdytojas turi specialų statusą.

Todėl prašome išskirtinio Lietuvos turto – miškų valdytojo nepervertinti į akcinę bendrovę, bet atlikti po 2018 m. vykdytos veiklos išsamų auditą ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu, gamtosauginiu aspektais, atlikti kiekybinių ir kokybinių miško išteklių pokyčių analizę ir tik po to imtis naujų reformų, įvertinti valstybinių miškų apsaugos pareigūnų reikšmę ne tik tinkamai ir laiku vykdomai miškų apsaugai, bet ir pažeidimų prevencijai.

Lietuvos miškininkų sąjungos narius neramina pasikeitęs politikų, pertvarkos iniciatorių, viešojo veikimo būdas pristatyti pertvarkos būtinybę ir pagrindimą ne patiems, bet Valstybinių miškų urėdijos darbuotojų lūpomis.

Pabrėžiame, jog atsakomybę už pertvarkos rezultatus prisiims 2020-2024 metų Seimo ir Vyriausybės politikai, ne miškininkai.

Tebūnie miškai!

*Lietuvos miškininkų
sąjungos vardu
Zbignev GLAZKO
LMS Prezidentas*

Seimo nario Kęstučio Vilkauskio pranešimas. Parlamentaras kreipėsi į Vyriausybę

Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) Seimo frakcijos seniūno pavaduotojas Kęstutis Vilkauskas balandžio 30 d., Seime surengė spaudos konferenciją „Kas liks iš miško po S. Gentvilo reformų? Girininkijų stambinimas, UABizacija ir kitos naujienos“.

„Dabartinė Vyriausybė visur darbuojasi tuo pačiu kirviu: centralizacija, „optimizacija“, jungimas, stambinimas, specialistų keitimas vadybininkais – visa tai jau tapo konservatorių ir liberalų valdžios skiriamuoju bruožu. Atėjo ir miškų eilė“, – sakė Kęstutis Vilkauskas. Parlamentaras paaikšino, kodėl Vyriausybės planai paversti Valstybinę miškų urėdiją (VMU) akcine bendrove sukėlė tokį neigiamą rezonansą miškininkų bendruomenėje ir visuomenėje. „Tokia kryptis rodo, kad valdžiai rūpi ekonominė grąža ir nauda, o ne gamta ir pats miškas. Akcinė bendrovė reiškia, kad gali atsirasti naujų akcininkų, susijusių su medienos pramone, kurie ims dar agresyviau diktuoti savo sąlygas. Prisiminkime, kas nutiko energetikos sektoriuje“, – įspėjo K. Vilkauskas.

„Nesibaigiančių reformų rezultatai liūdni: padidinta miško kirtimo norma, susitraukė darbuotojų skaičius, neliko eiguvų ir eigulių. Iš miškininkų norima atimti aplinkosaugos funkciją. Tęsiasi skandalai dėl kirtimų saugomose teritorijose. Miškininkas varomas iš miško, miškas lieka be šeimininko“, – vardijo socialdemokratas. Anot jo, girininkijų jungimas ir stambinimas, VMU pertvarkymas vyksta tylomis, žmonėms už nugaros, nesitariant su miškininkų bendruomene ir visuomene.

Pasak LSDP Aplinkos komiteto pirmininko, miškininko Algirdo Pieniutos, dabartinių pertvarkų ištakos siekia 2017-uosius, kai tuomečio „valstiečio“ Sauliaus Skvernelio vadovaujama Vyriausybė susiderėjo su konservatoriais dėl pertvarkų šiame sektoriuje.

„Viskas prasidėjo didžiule šmeižto kampanija, skirta apjuodinti miškininkus. Ant šmeižto pamatų pastatyta reforma negalėjo būti sėkminga“, – priminė A. Pieniuta. Anot jo, viskas vyko priešingai nei žadėta: girininkų gretos sparčiai retėjo, atlyginimai sektoriuje – neadekvatūs specialistų kompetencijai ir nekonkurencingi, vietoj žadėtos naudos regionams – masinis specialistų traukimas, rajonų tuštėjimo metas.

„Visa tai tiesiogiai veikia miškų būklę. Vietoj žadėto prestižo miškininko specialybė tapo visai neprestizine. Valstybinėje miškų tarnyboje – nesibaigiantys eksperimentai. Vyriausybės kadencija artėja prie pabaigos, o nacionalinio susitarimo dėl miškų ir vėl nepavyko pasiekti“, – konstatavo A. Pieniuta. Socialdemokratas ragino galvoti apie specialų miškų fondą, kuris leistų valstybei plėsti miškų plotus.

Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo frakcijos seniūno pavaduotojas K. Vilkauskas paragino Vyriausybę „sustoti ir nieko nebedaryti“.

Parengta pagal LR Seimo inf.

Reaguojant į žiniasklaidoje pasirodžiusią informaciją, susijusią su planuojamu VĮ Valstybinių miškų urėdijos teisinio statuso keitimu į akcinę bendrovę, 2024 m. gegužės 30 d. VMU pateikė generalinio direktoriaus VALDO KAUBRĖS komentarą:

VMU pakeitus teisinį statusą į akcinę bendrovę, miškai išliks konstitucinė valstybės nuosavybė, o bendrovė juos valdys patikėjimo teise, kaip valdo ir dabar, miškai nebus investuojami į bendrovės įstatinį kapitalą.

Vadovaujantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės rekomendacijomis, Lietuvos Respublikos Seimo sprendimais, Lietuvoje veikiančias valstybės įmones pertvarkyti į akcines bendroves taip užtikrinant įmonės valdymo sprendimų depolitizavimą, lankstumą ir greitį. Valstybės valdomų įmonių pertvarkos ir valdymo centralizavimo priemonių plane nurodytas ir VĮ Valstybinių miškų urėdijos pertvarkymas į akcinę bendrovę, kurio įgyvendinimo terminas numatytas 2024 m. gruodį. Šis pertvarkymas padės užtikrinti paprastesnę įmonės administravimą, efektyvų turto valdymą, plėtros galimybes, dar geresnę rizikų valdymą ir leis užsitikrinti patrauklesnes skolinimosi sąlygas, garantuojant stabilią grąžą akcijų savininkui – valstybei. Vertę pajus ir darbuotojai, nes atsiras platesnės galimybės pritraukti ir išlaikyti reikalingas kompetencijas sudarant konkurencingesnes darbo sąlygas ir taikant lankstesnę motyvavimo sistemą. Pasikeitus VMU teisiniui statusui, įmonėje bus ir toliau stiprinami skaidrumo, antikorupcijos reikalavimai ir taikomi aukščiausi atskaitingumo valstybei ir visuomenei standartai. Taigi, pakeitus teisinį statusą, bus užtikrintas veiklos tęstinumas įmonei ir toliau sėkmingai vykdant dabartinę veiklą ir suteikiant naujas galimybes augti, pritraukti kompetentingus darbuotojus ir taip didinti grąžą valstybei.

Dalykinė-pažintinė išvyka į Gelgaudiškį

Išvykos dalyviai prie dvaro rūmų paradinių durų

Dvaro teritorijoje filmuota dalis scenų 1973 metais statyto filmo „Tadas Blinda“

Grupė Lietuvos miškininkų sąjungos narių š. m. gegužės 18 d. lankėsi Šakių rajono Gelgaudiškio miestelyje. Susitikimą organizavo LMS prezidento narys Audrius Martinkevičius. Išvykos dalyvius pasitiko ir renginyje dalyvavo Šakių r. savivaldybės direktorius Vytautas Ižganaitis, Gelgaudiškio seniūnas Valdas Dumčius, naujai paskirtas savivaldybės želdynų specialistas (buvęs ilgametis Kidulių girininkijos girininkas) Virgilijus Martinkevičius.

Renginio tikslas – Gelgaudiškio dvaro rūmų aplankymas, prie rūmų esančio parko ir rekreacinio miško apžiūra, diskusija miško atkūrimo, kirtimų technologijų, sutvarkymo ir sanitarinės apsaugos klausimais. Miškininkai profesionalai pateikė praktinių rekomendacijų ir pasiūlymų Šakių r. savivaldybės atstovams kaip toliau prižiūrėti mišką.

Apie dvaro istoriją įdomiai papasakojo S. Urbanavičius

Lankytojus žavi ypatingo grožio koklinių krosnių dekoras

Išlikusios interjero detalės rekonstruotos, o ten, kur nieko neliko, atkurta minimaliai

Dvaras ir parkas – vientisa visuma

Išvykos dalyviams pažintinę ekskursiją po dvaro rūmus pravedė Šakių kultūros centro Gelgaudiškio padalinio darbuotojas Saulius Urbanavičius.

Gidas įtaigiai ir įdomiai, į savo pasakojimą įpindamas humoro elementus bei to meto pikantiškas istorijas, papasakojo apie dvaro įkūrimo istoriją, amžiaus tėkmėje vykusias rekonstrukcijas, restauravimo darbus ir ateities planus.

Gelgaudiškio dvaras – XIX a. architektūros ansamblis įsikūręs ant Nemuno kranto. Tai vienas originaliausių Lietuvos dvarų ansamblių, įaugęs į apylinkės gamtą. Ansamblį sudaro rūmai, virtuvė, svirnas, oficina, tvartas, oranžerija, kumetynas, bokštas, rūšiai ir parkas.

Dabartinis dvaro rūmų pastatas pastatytas Gustavo Koidelio iniciatyva 1842–1846 metais. XIX a. viduryje Koideliai jį pardavė ir išvyko į Drezdeną, nes Rusijos valdžia 1887 m. uždraudė svetimtaučiams valstybės pakraščiuose turėti dvarų. XX a. pradžioje dvarą įsigijo Medardas Komaras ir jį rekonstravo. Kartu buvo perplantuotas 300 margų ploto parkas, įrengta Koidelių šeimos koplyčia ir kapinės. Nykstantį Gelgaudiškio dvarą, nualintą Pirmojo pasaulinio karo vokiečių okupacijos, Komaras pardavė Lietuvos moterų draugijai, įkurdinusiai čia vienuolių šaričių globojamą vaikų prieglaudą (apie 80 globotinių), veikusią iki 1941 m.

Antrojo pasaulinio karo metais dvare buvo įsikūręs štabas, vėliau karo ligoninė. Sovietmečiu įkurdinti vaikų namai, o 1966 m. – pagalbinė internatinė mokykla. Po tais laikais kilusio gaisro, 30 metų pastatas stovėjo apsemtas vandens: pro kiaurą stogą nuo lietaus mirko parketas, medinės vidinės langinės, durys. Vietomis viskas buvo suirę iki perdangų, liko sienų tinko, grindų parketo fragmentai. Tik 2009 m. uždėtas naujas

stogas, o po kelerių metų pradėtas tvarkyti ir vidus. Pastangos davė puikių rezultatų – daug kas subtiliai atkurta, surinkta iš menkiausių detalių, sulipinta po mažą gabalėlį. Sutvarkyti rūmai, oficina, kumetynas, oranžerija, vandens bokštas, kuriame 2015 m. įrengtas 36 varpų kariljonas.

Abu rūmų fasadai – su kolonomis, dailiomis baliustradomis, gražiais metalo dirbiniais ir kitais puošybos elementais, kurie dar gerai išsilaikė. Rūmų interjeras kažkada pasižymėjo skoningu puošnumu. Tai gražus parketas, puikios kesoninės ir su dailia gipso lipdyba lubos, ornamentuotų, brangių koklių krosnys ir židiniai, šilku ir oda išmuštas sienas dar puošė ir tapyba, gražūs medžio dirbiniai ir daug kitų vertingų elementų, kuo galėjo pasigirti tik kai kurie Lietuvos dvarų rūmai. Deja, dėl netinkamos priežiūros (tiksliau nepriežiūros) kai kurių apdailos elementų nepavyko atgaminti ar restauruoti.

Dvaro rūmų valdytoja – Šakių r. savivaldybė pastaruoju metu pastatus išnuomavusi privačiam asmeniui.

Išilgai Nemuno kranto driekiasi parkas su alėjomis, vejomis ir tvenkiniiais. Tai vienas didžiausių Lietuvos parkų, pasižymintis sudėtinga struktūra, kuri nuo griežtų geometrinių formų pereina iki didingos natūralių šlaitų girios Nemuno paslėniuose. Žemyn nuo rūmų tarp milžiniškų ąžuolų terasomis buvo įrengti laiptai į Nemuno slėnį, iki šių dienų išlikęs pakopomis terasuotas šlaitas dekoratyviesiems augalams, gėlynams eksponuoti.

Kitapus rūmų, už parterio, išlikusi ketureilė sidabrinė klevų alėja. Ji – ne tik šio parko įžymybė, bet ir viso Lietuvos parkų palikimo unikalumas. Rytuose jau miško teritorijoje stūkso Šilupės slėnis su Velnio kalno panorama. Tai dar vienas parko akcentas po apžvalgos aikštelės rūmų terasoje į Nemuno slėnį. Šia savo verte Gelgaudiškis tvirtai įeina į antrąjį Lietuvos parkų dešimtuką ir yra vientelis toks Šakių rajone.

Aiškios ribos tarp 14-18 ha parko ir toliau besidriekiančio apie 105 ha rekreacinio miško, kurį nuo 2019 m. patikėjimo teise

Vaizdas nuo rūmų terasos

Prie Gelgaudiškio I-ojo ąžuolo
Ant Pasimatymų tiltelio

Ąžuolų alėja vedanti link Žvaigždės (trūkstantį ąžuolų vietose, pažintinio tako tvarkybos darbų projekto eigoje pasodinti ąžuoliukai, bet dėl unksmės neturintys perspektyvos

valdo Šakių r. savivaldybės administracija, nėra. Tad išvykos dalyviai, apsilankę dvaro rūmuose, patraukė link miško, kuriame 1998 m. įrengtas pažintinis takas, o pernai, vykdant projekto darbus, pastatyti nauji tilteliai, atnaujinti ar naujai pakloti takai.

Rekreacinio miško priežiūra ir problemos

Stabtelėję prie pat dvaro rūmų esančių valstybės saugomų gamtos paveldo objektų – dviejų išpūdingų ąžuolų (I-ojo, didžiausio, ąžuolo apimtis – 4,7 m, aukštis – 27 m), Audriaus Martinkevičiaus vedini, per Pasimatymų tiltelį, Kaštonų, Ąžuolų alėjas šeimininkai ir svečiai, trumpai sustodami diskusijoms, pamažu nukako iki Lietuvos parkuose retai sutinkamo elemento – Žvaigždės. Iš čia aštuoniomis pasaulio šalių kryptimis iškiristos proskynos su įrengtais takais. Spindulinę žvaigždę primenanti takų sistema pavaizduota Gelgaudiškio herbe. Pasak legendos, medžiojantys dvarininkai šioje vietoje pietaudavo ir, norėdami matyti žvėris, įsakė iškirsti takus.

Žvaigždės aikštelėje išvykos dalyvius pasitiko žinomas miškininkas, ilgametis Gelgaudiškio girininkijos girininkas Jonas Gvildys (Audrius Martinkevičius jį laiko savo praktinės miškininkystės mokytoju). Jis pažymėjo, kad šio krašto žmonės labai myli mišką ir jį saugo. Besidalindamas prisiminimais, J. Gvildys sakė, kad vietoj pokaryje iškirto ąžuolyno miškininkai jį atsodino pagal schemą – 5 ąžuolai, 5 eglės. Deja, dėl spartesnio eglių augimo didžioji dauguma ąžuolų liko pavėsyje ir sunyko.

Vėliau diskutuota apie vykdytus plynus sanitarinius kirtimus aplink Žvaigždę. Apnikus mišką žievėgraužiui tipografiui, 2023 metais buvo iškiršta apie 3,9 ha, paliekant visus ąžuolus, pušis bei beržus kaip bioįvairovės medžius. Neseniai savivaldybėje dirbantis želdynų specialistas miškininkas Virgilijus Martinkevičius informavo, jog šį pavasarį talkos metu buvo atkurta maždaug 1,5 ha. Dirva buvo ruošta freza, pasodinti ąžuolo, klevo, liepos, juodalksnio, eglės sodmenys.

Diskusijų eigoje nuomonės kiek išsiskyrė dėl dirvos paruošimo. Anot AM Miškų politikos grupės patarėjos Zitės Bitvinskaitės, dirvą rekreaciniame miške galima buvo ruošti ne vagomis, o aikštelėmis bei sodinti rečiau ir didesniais sodmenimis. Prie išvykos dalyvių prisijungęs VMU Nemenčinės RP specialistas Jonas Bacevičius sakė, kad pernai pradėjus kirtimus, rajono savivaldybę užplūdo skundų lavina, todėl buvo dedamos milžiniškos pastangos kuo greičiau atkurti bent dalį miško. Želdynų specialisto Virgilijaus Martinkevičiaus nuomone, savivaldybė neturi tiek resursų dirvos ruošimui aikštelėmis, tad paruošus dirvą vagomis blogai nebus – miškas tikrai užaugs.

Gelgaudiškio seniūnas Valdas Dumčius prisiminė, kaip vietos bendruomenė susitelkė iškirto miško atkūrimui ir darniai dalyvavo sodinimo talkoje. Jis užtikrino, kad ateityje stengsis vengti padarytų klaidų bei laikysis miškininkų specialistų čia išsakytų patarimų. Audrius Martinkevičius pastebėjo, kad nebūtinai reikėjo sodinti liepas ir klevus, nes aplink kirtavietę pakankamai daug šių medžių rūšių ir taip auga, todėl didelė tikimybė, kad jos savaime sudygs.

LMS prezidiumo narys Aidas Pivoriūnas pabrėžė, jog tai buvo gera prevencija miško lankytojams, kad pamatytų kas įvyksta, kai laiku nevykdomi sanitariniai kirtimai.

Toliau susitikimo dalyviai apžiūrėjo žievėgraužio tipografo pažeistas eglės. Virgilijus Martinkevičius sakė, kad jau pažymėti medžiai atrankiniam sanitariniam bei plynam sanitariniam kirtimams. Šie kirtimai numatyti dviejuose miško plotuose.

Diskusijos metu prieita vieningos išvados, kad, norint išvengti dar didesnio žievėgraužio tipografo plitimo, būtina ilgai nedelsti ir iškirsti pažeistas eglės bei kuo skubiau išvežti iš miško. Savivaldybės direktorius

Saulius Ižganaitis patikino, kad administracija yra pasirašiusi sutartį su miško ruošos įmone, todėl tikisi, jog kirtimo darbus bei pažeistos medienos išvežimą atliks laiku ir kenkėjų plitimas bus sustabdytas.

Aidas Pivoriūnas savivaldybės administracijos direktoriui V. Ižganaičiui pasiūlė teikti Aplinkos ministerijai paraišką paramai gauti Gelgaudiškio miško priežiūrai, apsaugai ir tvarkymui iš Bendrųjų miškų ūkio reikmių finansavimo programos. Zita Bitvinskaitė patarė direktoriui pasidomėti ir dėl galimybės miško paskirties žemę paversti atskirais želdynais, nes ši teritorija skirta labiau socialinėms reikmėms.

Išvykai einant į pabaigą, miškininkai dar aplankė asesorius kapą (dvaro notaras buvo įsimylėjęs žemesnio luomo merginą ir neįvykus vedyboms iš nelaimingos meilės toje vietoje nusišovė), baronkapines, kur palaidotos dvarų valdžiusių vokiečių baronų Koidelių giminės (ieškant lobių pokariu kapinės vandalių iškasinės ir išniekintos). Pabuvojo Velnio kalne – dvarininkų pobūvių vietoje natūralaus kalno viršuje – čia mėgdavo puotauti dvaro ponai. Apžiūrėta buvusios storiausios Lietuvos eglės (aukštis – 42,54 m, skersmuo 1,3 m aukštyje – 103,2 cm, tūris – 16 m³) augimo vieta, kur dabar auga svetimžemės didžiojo mamutmedžio (*Sequoiadendron giganteum*) medelis. Išvykos dalyviai pakilo į Kartuvių kalną, ant kurio plakdavo baudžiauninkus. Kadaiše čia buvo regykla į Panemunės (Gelgaudų) pilį kitoje Nemuno pusėje. Ateityje numatyta šią vietą atnaujinti.

Pakeliui link rūmų yra 2-jų aukštų su balkonu medžiotojų namelis ant akmeninių pamatų, kurį 1975 m. pastatė studentų statybinis būrys. Iki šiol laikomas nelegaliu statiniu. Gelgaudiškio bendruomenės centras „Atgaiva“ jį naudoja įvairių renginių organizavimui bei deda pastangas jo teisiniam įregistravimui.

LMS nariai džiaugėsi galėdami pasidalinti žiniomis bei profesine patirtimi su Šakių r. savivaldybės atstovais. Pažadėjo padėti spręsti problemas tvarkant II gr. miškus, ypač esant kritinei situacijai su žievėgraužio tipografo populiacijos didėjimu.

MG inf.

Šį pavasarį talkos metu buvo atkurta maždaug 1,5 ha plyno kirtimo

J. Gvildys (kairėje) ir jo mokinys A. Martinkevičius

Savivaldybės miške yra daug žievėgraužio tipografo pažeistų eglių

Atokvėpio minutę pavėsinėje ant Velnio kalno

Diskusija prie kirtavietės

Dirvožemio dangos - miško paklotės, samanų ir žolinės augalijos rodiklių - kaita pušynuose po plynųjų kirtimų

Dr. DOVILĖ GUSTIENĖ, dr. IVETA VARNAGIRYTĖ-KABAŠINSKIENĖ

Vienas labiausiai paplitusių ir diskusijas visuomenėje keliančių pagrindinio medynų naudojimo būdų miškuose – plynieji kirtimai. Jie ypač aktualūs žaliašilio tipo pušynuose (Pinetum vaccinio-myrtillosum), kuriuose stebima intensyvi pušų kaita egle. Šio tipo pušynuose pušies pomiškio naujos medyno kartos atkūrimui dažniausiai nepakanka, todėl, siekiant išlaikyti pušies dominavimą naujos kartos medynuose, brandžiuose žaliašilio pušynuose dažnai taikomi plynieji kirtimai.

Plynieji kirtimai ženkliai keičia mikroklimatines sąlygas kirtavietėse, skatina maistinių medžiagų išplovimą iš miško paklotės ir viršutinių mineralinio dirvožemio horizontų, lemia žolinės augalijos bei samanų rūšių kaitą gyvojoje dirvožemio dangoje. Pastaraisiais dešimtmečiais atliekama nemažai mokslinių tyrimų, siekiant įvertinti plynųjų kirtimų daromą įtaką miško paklotės ir mi-

neralinio dirvožemio horizontų savybių, ir augalijos atsaką, bei į plynųjų kirtimų sukeltą ekosistemos sutrikdymą. Taipogi, pabrėžiant tokių tyrimų kompleksiskumą ir aktualumą, verta paminėti, kad detalių tyrimų, apimančių gyvosios ir negyvosios dirvožemio dangos elementų pokyčius medynų amžiaus eigoje po plynųjų kirtimų iki šiol nebuvo gausu.

tacijoje buvo iškelta mokslinė hipotezė – žaliašilio tipo pušynams būdingi negyvosios ir gyvosios dirvožemio dangos rodikliai fiksuojami po plynųjų kirtimų praėjus 21–30 metų, t. y. trečioje amžiaus klasėje.

Tyrimams pasirinkti panašiomis dirvožemio sąlygomis susiformavę gryni *Vaccinio myrtillo-Pinetum* tipo pušynai augantys normalaus drėkinimo nederlinguose dirvožemiuose (Nbl augavietėje), pajaurėjusiuose smėližemiuose (dirvožemio grupė *Albic Arenosol*) trijuose VĮ Valstybinių miškų urėdijos regioniniuose padalinuose – Trakų, Varėnos ir Kazlų Rūdos (1 pav).

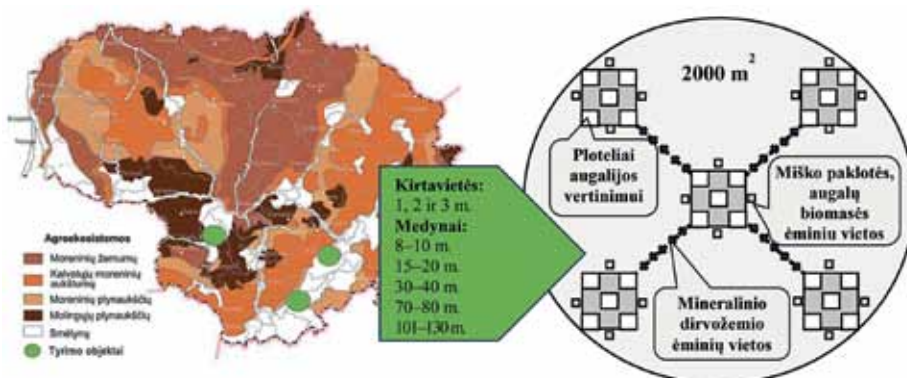
Dirvožemio dangos tęstiniai tyrimai atlikti plynose pušynų kirtavietėse, kuriose įrengus 2000 m² ploto pastovius tyrimo plotelius, tris metus iš eilės buvo renkami miško paklotės ir mineralinio dirvožemio ėminiai, atliekami gyvosios dirvožemio dangos bei trako ir pomiškio rūšių sudėties ir gausumo vertinimai, negyvosios medienos sanaujų tyrimai (2 pav.). Kitų amžiaus grupių – 8–10 m., 15–20 m., 30–40 m., 70–80 m. ir 101–130 m. – pušynuose, taikant chronologinių eilių metodą, duomenys rinkti laikinai įrengtuose tyrimo ploteliuose, laikantis tos pačios metodikos kaip ir kirtavietėse (2 ir 3 pav.). Viename objekte tyrimai atlikti 2-ose kirtavietėse ir 5-iose skirtingo amžiaus pušynuose.

Tyrimų rezultatai parodė, kad į plynuosius kirtimus labiausiai reaguavo miško paklotė ir viršutinis 0–10 cm mineralinio dirvožemio sluoksnis. Didžiausia plynųjų kirtimų įtaka minėtiems ekosistemos komponentams buvo fiksuota praėjus 2–3 metams po kirtimų, o vėliau, atkūrus pušyną, fiksuoti dirvožemio cheminių savybių pokyčiai, tikėtina, buvo la-

Dirvožemio danga darbe apibrėžiama kaip mineralinio dirvožemio dengiamasis sluoksnis sudarytas iš (1) negyvosios dangos elementų tokių kaip silpnai, vidutiniškai ir stipriai susiskaidžiusi miško paklotė, OH (humusinis horizontas) ir negyvoji mediena (žuvę medžiai ar jų dalys – sausuliai, virtuliojai, jų liekanos, kt.) bei (2) priežeminės gyvosios dirvožemio dangos elementų, tokių kaip samanos, žolės ir puskrūmiai.

neralinio dirvožemio savybėms. Greta kitų cheminių, fizikinių ir biologinių dirvožemio savybių tyrimų, analizuojami ir dirvožemio organinės anglies (DOC) sekvestracijos pokyčiai, kurie yra svarbūs klimato kaitos kontekste. Nepaisant iki šiol skirtinguose regionuose atliktų tyrimų gausos, galima teigti, kad didžioji dalis jų buvo koncentruota į trumpalaikį miško paklotės ir mi-

šios tematikos pagrindu, 2017–2023 metais Lietuvos agrarinių ir miškų mokslo centro Miškų institute parengta ir 2024 m. vasario 9 d. apginta ekologijos ir aplinkotyros mokslų krypties disertacija, kurios tikslas buvo nustatyti negyvosios ir gyvosios dirvožemio dangos kaitą nederlingų augaviečių pušynuose (*Pinetum vaccinio-myrtillosum*) keičiantis medyno amžiui po plynųjų kirtimų. Diser-

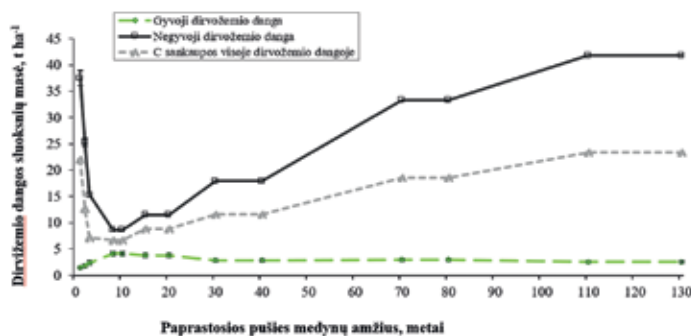
1 pav. Tyrimo objektai (adaptuota iš Feiza ir kt. 2019)

2 pav. Tyrimo plotelio schema (adaptuota iš Neville et al. 2006)

3 pav. Gyvosios ir negyvosios dangos duomenų rinkimas

biau nulemti ne plynųjų kirtimų ar medyno amžiaus, bet kirtavietės paruošimo želdinimui taikytų technologijų. Kadangi pušynuose, kaip ir kituose spygliuočių medynuose, daugiau organinės C yra sukaupta miško paklotėje, ji yra labiau pažeidžiama įvairių trikdžių, įskaitant miško kirtimus. Pakitusios mikroklimatinės sąlygos kirtavietėse skatina mineralizacijos procesus ir mikroorganizmų veiklą. Medynui netekus dangos, žolinė augmenija nesugeba kompensuoti prieš tai buvusio pakritų kiekio, todėl plynose 2–3 m. kirtavietėse ir 8–10 m. medynuose, paklotės biomasė tesudarė 15–25 proc. lyginant su brandžiuose medynuose aptinkama biomasė (4 pav.). Mažėjantią negyvos dirvožemio dangos biomasę 8–10 m. amžiaus grupėje iš dalies lėmė ir 4–5 irimo klasę pasiekusios negyvosios medienos sankaupos, kurios pasižymi ženkliai mažesniu tankiu nei 1–2 irimo klasės negyvoji mediena.

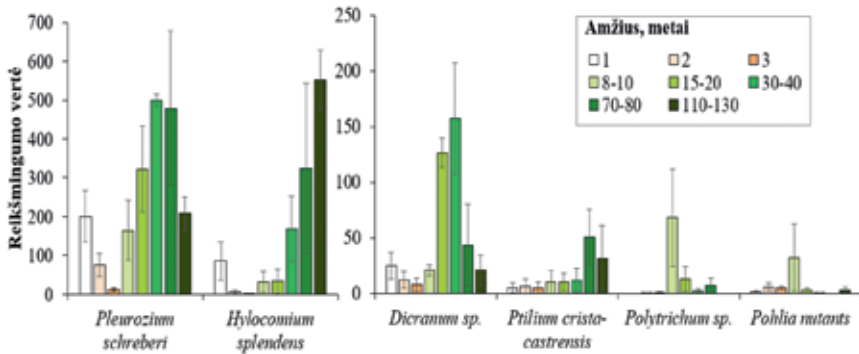

4 pav. Gyvosios (žolės, puskrūmiai ir samanos) ir negyvosios (miško paklotė, negyvoji mediena) dirvožemio dangos masė ir organinės anglies (C) sankaupos visuose dirvožemio dangos komponentuose pušynuose (*Nbl* augavietė, pajaurėjęs smėlžemis) po plynųjų kirtimų

Ūkinė veikla miškuose turi reikšmingos įtakos miško nuokritų kiekiui, medyno mikroklimatui, taip pat ir DOC sankaupoms. Dirvožemio organinės medžiagos, kaip ir anglies, balansas priklauso nuo vietos sąlygų (klimato) bei dirvožemio savybių (drėgmės, pH, maistinių medžiagų koncentracijų), kurias tiesiogiai ar netiesiogiai įtakoja ūkinė veikla miškuose. Nuo 30 metų, atkurtuose po plynųjų kirtimų žaliašilio pušynuose, stebimos vidutinės miško paklotės masės didėjimo tendencijos, su kuria kartu didėja ir organinės anglies sankaupos. Vidutinės miško paklotės N sankaupos miško paklotėje tolygiai mažėjusios pirmaisiais metais po plynųjų kirtimų pradėjo didėti atkurtiems medynams pasiekus 15–20 m. amžių. Kirtavietėse mineralizacijos procesai bei maistinių medžiagų išplovimas intensyviausiai vyko paviršiniuose 0–10 cm dirvožemio gylio sluoksniuose, kuriuose nustatytas vidutinių DOC, suminio N ir ypatingai mineralinio N koncentracijų padidėjimas 3 metų amžiaus kirtavietėje. Kitų maistinių medžiagų koncentracijos medyno amžiaus eigoje kito gana netolygiai, o, pavyzdžiui, vidutinės jūdriojo K_2O koncentracijos rodė mažėjimo tendencijas.

Gyvosios dirvožemio dangos rūšys, būdingos žaliašilio tipo pušynams, parodė priklausomybę nuo miško paklotės ir viršutinių mineralinio dirvožemio horizontų cheminių rodiklių. Gyvosios dirvožemio dangos ryšiai su dirvožemio veiksniais bei Elenbergo šviesos indikatorinėmis vertėmis suteikė papildomos informacijos vertinant gyvosios dirvožemio dangos rūšių įvairovę po plynųjų kirtimų naujo medyno formavimo laikotarpiu. Atlikus miško paklotės cheminių savybių ryšių su augmenijos projekcinį padengimą analizę, nustatyta teigiama rūšių koreliacija su miško paklotės pH ir N koncentracija, tuo tarpu su organinės C, P, K, Ca ir Mg koncentracijomis vyravo neigiami ryšiai. Pavyzdžiui, šiame miško tipe vyraujančios paprastosios mėlynės projekcinė danga stipriausius ryšius parodė su miško paklotės pH ir N rodikliais miško paklotėje, o neigiami ryšiai nustatyti su organinės C, bendro P, K, Ca ir Mg koncentracijomis. Tuo tarpu paprastosios bruknės projekcinė danga turėjo silpną teigiamą ryšį su miško paklotės pH ir N koncentracija, o su P, K, Ca ir Mg koncentracijomis ryšys buvo stipresnis, bet neigiamas.

Gyvojoje dirvožemio dangoje ženkliausi rūšių skaičiaus pokyčiai buvo nustatyti 1–3 metų plynose kirtavietėse. Čia buvo rastos 22 augalų rūšys, išskirtinai aptiktos tik kirtavietėse. Plynieji kirtimai lėmė mažesnę konkurenciją dėl šviesos ir maistinių medžiagų tarp gyvosios dirvožemio dangos ir kitų medyno ardų. Sumažėjusi konkurencija ir kirtimų ar želdavietės ruošos metu sukeltos miško paklotės pažeidimo sudaro sąlygas miško bendrijai nebūdingų ir šviesai reiklių žolinių augalų bei samanų rūšių atsiradimui, todėl kirtavietėse kasmet buvo aptinkama po 4–6 naujas žolinių augalų rūšis, nefiksotas kitų amžiaus grupių medynuose, pavyzdžiui, smiltyninė sidabražolė, ganyklinis kiškiagrikis, lietuvinė naktiziedė ar siauralapis gaurometis. Tyrimai parodė, kad žolinių augalų rūšių skaičius neigiamai koreliavo su miško paklotės ir medyno projekcinė danga, t. y. esant mažesnei dangai, rastas didesnis rūšių skaičius. Didesnis žolinių augalų rūšių skaičius taip pat buvo rastas, esant mažesnei samanų dangai. Gyvoji dirvožemio dangos masė maksimumą pasiekė 20 medyno metais, sudarydama 28–33 proc. nuo visos dirvožemio dangos biomasės. Tačiau vėliau, didėjant lajų glaudumui, dalis trumpaamžių ankstyvos sukcesijos augalų rūšių išnyksta. Pokyčius induočių dangoje skatina intensyvėjanti konkurencija su medyno danga dėl šviesos ir maistinių medžiagų. Tuo tarpu samanų rūšių sudėties įvairovei medynų lajų glaudumas reikšmingos įtakos neturėjo, nors didėjant medynų lajų glaudumui didėjo samanų projekcinis padengimas. Plynieji kirtimai ir po jų taikomos kirtavietės paruošimo želdinimui technologijos apie 18 kartų sumažino samanų ir 1,6 karto miško paklotės projekcinį padengimą trečių metų kirtavietėse. Samanų rūšių skaičius santykinai glaudžiai buvo susijęs su miško paklotės mase, o projekcinis samanų padengimas – su miško paklotės padengimu. Apie 30 metus žaliašilio tipo pušynuose atsi- statant miško paklotei, gyvojoje dirvožemio dangoje įsivirauja samanos

5 pav. Samanų rūšių reikšmingumo verčių pokyčiai 1–3 m. amžiaus plynose kirtavietėse ir 10–130 m. amžiaus pušynuose

– jų vidutinis projekcinis padengimas tampa didesnis nei 90 proc. Tam įtakos turi didėjantis medyno glaudumas, dėl kurio medynuose susidaro samanų dominavimui palankios šviesos, santykinės drėgmės ir kitos mikroklimatinės sąlygos.

Tyrimo rezultatai parodė, kad gausiausiai aptinkamos bei didžiausiu reikšmingumu šio tipo pušynuose pasizymėjo samanos. Tarp jų reikšmingiausiomis buvo paprastoji šilsamanė, atžalinė gūžtvė, dvyndantės ir šilinė plunksnė (5 pav.), kurios gerai reprezentavo žaliašilio miško tipui būdingas samanų rūšis.

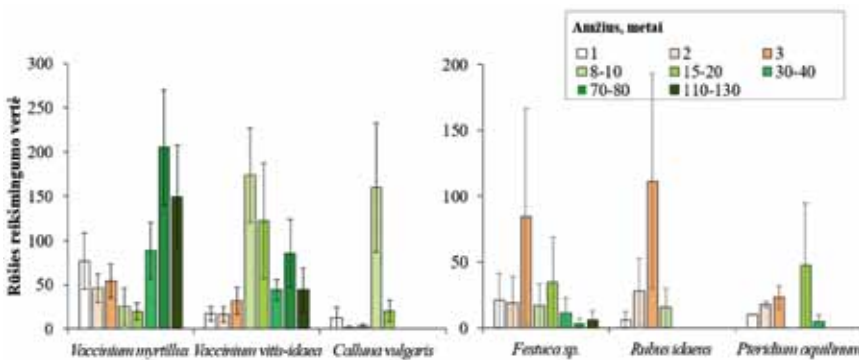
Susiformavusiuose žaliašilio pušynuose induočių rūšių reikšmingumo vertė – žemesnė nei samanų. Tačiau pastarieji linkę greitai išnaudoti kirtimų metu susidariusias miško paklotės pažaidas, todėl induočių projekcinis padengimas 3 metų kirtavietėse net 2,4 karto viršija brandžiuose medynuose fiksuotą vidutinį projekcinį padengimą. Tirtuose pušynuose didžiausia reikšmingumo vertė tarp induočių pasizymėjo šiam miško tipui būdingos paprastosios mėlynės ir paprastosios bruknės (6 pav.). Mėlynių didžiausias reikšmingumas nustatytas vyresniuose nei 30 metų medynuose. Nors po plynųjų kirtimų, mėlynės išliko dominuojančia rūšimi, jų reikšmingumas kirtavietėse buvo 3 kartus mažesnis nei brandžiuose medynuose. Plynose kirtavietėse išaugo eraičino rūšių, paprastųjų aviečių ir didžialapių šakių reikšmė. Tuo tarpu bruknių didžiausias reikšmingumas nustatytas besiveriančio medyno stadijoje – 8–10 metų pušyne ir tęsiasi iki kol medynas pasiekia 70–80 metų amžių. Gauti rezultatai parodė, kad žaliašilių pušynuose išskirtinės rūšys yra šliaužiančioji sidabriukė, vaistinis pataisais ir skėtinė marenikė (7-8 pav.). Po plynų kirtimų šios rūšys dar kurį laiką yra stebimos kirtavietėse, tuo tarpu formuojantis medyno dangai – pušies jaunuolynuose – jų nebeaptinkama. Dažnesnis jų sutinkamumas fiksuojamas vėliau, didėjant pušyno amžiui.

7 pav. Skėtinė marenikė

8 pav. Šliaužiančioji sidabriukė

6 pav. Žolinių augalų ir puskrūmių rūšių reikšmingumo verčių pokyčiai 1–3 m. amžiaus plynose kirtavietėse ir 8–130 m. amžiaus pušynuose

Apibendrinant 2017-2023 m. LAMMC atliktus tyrimus, gauti reikšmingi rezultatai atskleidė slenkstinį medyno amžių, kurį pasiekus, mažėja plynaisiais kirtimais sukeltas ekologinis pokytis, stabilizuojasi maistingųjų medžiagų išplovimas, miško paklotės mineralizacija, atsistato samanų ir tipišku miško augalų projekcinė danga. Atlikus negyvosios ir gyvosios dirvožemio dangos kaitos vertinimą nederlingų augaviečių pušynuose keičiantis medyno amžiui po plynųjų kirtimų buvo nustatyta, kad žaliašilio miško tipo pušynuose miško paklotės masė, organinės C ir svarbesnių augalų maistingųjų medžiagų (N, P, K, Ca ir Mg) sankaupos, dėl intensyvesnės miško paklotės mineralizacijos sumažėjusios pirmaisiais metais po plynųjų kirtimų, padidėja ir stabilizuojasi medynui pasiekus 30 metų amžių. Tarp svarbesnių išvadų verta paminėti ir tai, kad didžiausias bendras aptinkamų gyvosios dirvožemio dangos rūšių skaičius nustatytas praėjus 2–3 metams po plynųjų kirtimų. Plynieji kirtimai turėjo neigiamos įtakos žaliašiliams būdingų samanų rūšių projekcinėi dangai, kuri, lyginant su brandžiu pušynu, atsistatė praėjus 30 metų, o samanų biomasė – apie 15–20 metų. Tuo tarpu būdingų induočių rūšių – paprastųjų bruknių masės atsistatymas nustatytas 8–10 metų, o paprastųjų mėlynių – 30–40 metų amžiaus pušynuose. Gyvosios dirvožemio dangos rūšinės sudėties ir projekcinio padengimo bei biomasės pokyčius po plynųjų kirtimų medyno amžiaus skalėje galima vertinti kaip laikiną efektą. Tuo tarpu gyvosios dirvožemio dangos dominantų pokyčiai plynose kirtavietėse buvo susiję su miško paklotės pH ir K, P bei Ca koncentracijomis ir suminio N, K ir Mg koncentracijomis viršutiniame 0–20 cm mineralinio dirvožemio sluoksnyje. Nustatyti gyvosios dirvožemio dangos rūšių projekcinio padengimo ryšiai su cheminiais dirvožemio rodikliais įvertinti kaip individualiai kiekvienai rūšiai būdingas atsakas. Nustatyta samanų ir induočių augalų rodiklių tarpusavio priklausomybė. Pomiškio ir trako formavimuisi žaliašilio pušynuose reikšmingą įtaką darė medyno lajų projekcinis glaudumas, o brandžiuose medynuose perspektyvaus pomiškio nepakanka naujos medyno kartos formavimuisi. Retas trakas neturėjo reikšmingos įtakos gyvosios dirvožemio dangos ir pomiškio formavimuisi. Kadangi po plynųjų kirtimų dirvožemio danga rūšinę sudėtį su brandiems pušynams būdingomis indikacinėmis rūšimis ir struktūrą pasiekia 20–30 metų amžiaus medynuose, šis žaliašilio tipo pušyno amžius gali būti vertinamas kaip atsistatymo po plynųjų kirtimų slenkstinis amžius. Ieškant kompromiso tarp praktinės miškininkystės ir biologinės įvairovės koncepcijų, mažinti plynųjų kirtimų amžiaus atkuriant žaliašilio tipo pušynus nėra tikslinga, o plynųjų kirtimų sistema reikšmingai nepablogina dirvožemio dangos (miško paklotė, gyvoji dirvožemio danga ir negyvoji mediena) rodiklių medyno rotacijos laikotarpiu.

Miesto žalioji infrastruktūra – sprendimas taršos mikroplastiku mažinimui

BYČENKIENĖ S., ARAMINIENĖ V., DŽIUGYS A., GUDYNAITĖ-FRANCKEVIČIENĖ V., VARNAGIRYTĖ-KABAŠINSKIENĖ I., UOGINTĖ I., DAVULIENĖ L., MISIULIS E., KHAN A.

Bendradarbiaujant trims Lietuvos mokslo institucijoms – Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centrui (LAMMC), Fizinių ir technologijos mokslų centrui (FTMC) ir Lietuvos energetikos institutui (LEI) – 2023–2024 metais buvo vykdytas projektas „Miesto žaliosios infrastruktūros pritaikymas taršos mikroplastiku mažinimui ir sveikesnės aplinkos sukūrimui“ (GREENURGI). Šį tarpinstitucinį projektą inicijavo asociacija RTO Lithuania, siekdama skatinti mokslo institucijų bendradarbiavimą ir jaunųjų tyrėjų kompetencijų ugdymą. Projekto tikslas – įvertinti miesto žaliosios infrastruktūros galimybes apsaugoti miesto aplinką nuo mikroplastiko dalelių (MP), atsirandančių aplinkos ore dėl padangų ir kelių nusidėvėjimo.

Projekte analizuojamos problemos aktualumą pabrėžia tai, kad pastaraisiais metais pasaulyje ir Europoje didėja domėjimasis mikroplastikų sukeliama žala, inicijuojamos mokslinės studijos, daugėja visuomenei prieinamos informacijos apie taršą mikroplastiku. Pradžioje didžiausias dėmesys buvo skiriamas mikroplastikui randamam vandens ekosistemose bei jo poveikiui zooplanktonui. Tačiau plečiantis tyrimams ir duomenų bazėms, mikroplastiko dalelių aptinkama įvairiuose maisto produktuose, pavyzdžiui, meduje, daržovėse, taip pat žmogaus organizme – kraujyje, odoje, plaukuose ar net besivystančio vaisiaus smegenyse ar širdyje. Šie atradimai ir mokslo žinios paskatino didėjantį visuomenės ir tyrėjų domėjimąsi mikroplastiko tarša, jos nevaldomo plitimo pasekmėmis gyvajai gamtai ir žmonių sveikatai.

Prasidėjus pramonės revoliucijai, žmonės vis dažniau telkėsi miestuose. Šiuo metu, didžioji dalis – apie 55 proc. – pasaulio žmonių populiacijos gyvena urbanizuotose teritorijose. Remiantis 2018 m. Jungtinių Tautų organizacijos paskelbtais duomenimis, Europoje ši populiacijos dalis sudarė 74 proc., o Šiaurės Amerikoje – net 82 proc. Prognozuojama, kad iki 2050 m. 68 proc. pasaulio populiacijos gyvens urbanizuotose teritorijose. Plečiantis miestų teritorijoms, didėja mikroplastiko koncentracija ir pasiskirstymas aplinkoje, nes dylant padangoms smulkios dalelės gali patekti į orą ir taip prisidėti prie oro taršos. Vėliau jos nusėda ant žemės ir vandens paviršių arba jas įkvepia miesto gyventojai, o tai kelia pavojų sveikatai. Tai lemia ir vis didėjantį poreikį ne tik domėtis aplinkos kokybės klausimais, bet ir ieškoti priemonių bei inovatyvių sprendimų taršos valdymui. Didėjanti oro tarša dujomis ir kietosiomis dalelėmis miestuose buvo plačiai tiriama, tačiau taršos mikroplastiku tyrimai yra nauja sritis, o apie žaliosios miestų infrastruktūros panaudojimą taršos mikroplastiku mažinimui tyrimų pastaruoju metu nėra gausu. Viena pirmųjų išsamesnių studijų apie

augalų gebą nusodinti mikroplastiko daleles ir sumažinti jų kiekį miesto aplinkos ore atlikta 2023 m. Los Angeles, JAV. Studija atskleidė, kad yra poreikis kurti stebėsenos sistemas, kurios leistų panaudoti augalų lapus kaip oro mikroplastiko biostebėjimo sistemą miesto vietovėse.

RTO projekto GREENURGI vykdymo metu (2023 m. birželio mėn. iki 2024 m. balandžio mėn.) buvo tiriamas miesto žaliosios infrastruktūros efektyvumas sulaukyti mikroplastiko daleles atsiradusias dėl automobilių padangų dilimo. Tyrimui buvo parinkta 60 cm pločio, 1,5 m aukščio ir 19 m ilgio vakarinės tujos (*Thuja occidentalis*) gyvatvorė, auganti Kauno mieste, Vaišvydavoje, šalia judrios gatvės. Taršos mikroplastiku tyrimas buvo suplanuotas miesto pakraštyje neatsitiktinai. Pastaraisiais metais Lietuvoje stebimas didžiųjų miestų gyventojų intensyvėjantis persikėlimas iš miestų į priemiesčius. Tai skatina didesnę transporto srauto judėjimą bei suintensyvėjimą tam tikru paros metu.

Mikroplastiko oro mėginiai buvo renkami taikant pasyvaus ėminių rinkimo metodiką skirtingais atstumais nuo gyvatvorės. Metodika buvo parinkta taip, kad būtų galima įvertinti mikroplastiko dalelių vidutinį paros koncentracijos lygį. Per 24 val. laikotarpį intensyvesnis transporto srautas pasirinktame kelio ruože įprastai darbo dienomis buvo stebimas du kartus – ryte ir vakare. Surinkti ėminiai buvo analizuojami Fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) Aplinkotyros skyriuje.

Pirminiai tyrimo rezultatai parodė, kad tarp visų cheminių junginių, nusėdusių ant stiklo pluošto filtro, vyravo mikroplastiko dalelės, susidariusios automobilių padangų dilimo metu. Analizė atskleidė, kad didžioji dalis surinktų mikroplastiko dalelių buvo poliopropileno ir poliuretano (40,9 proc.) dalelės, kurių dažniausiai yra transporto priemonių padangose. Mikroplastiko dalelių koncentracijos kito nuo 2,8 iki 0,25 MP/cm², priklausomai nuo atstumo iki gatvės. Nustatyta, kad mikroplastiko dalelės efektyviai kaupiasi ant tujų gyvatvorės, kuri tampa vienu pirminių šių dalelių sulaukymo filtrų – tam tikra prasme, tai yra efektyvi gyventojų ir pėsčiųjų apsauga nuo transporto priemonių sukeltos taršos mikroplastiko dalelėmis.

Šio bandomojo projekto metu gauti duomenys ir atskleistos pirminės mikroplastiko sklaidos tendencijos rodo, kad žalioji infrastruktūra atlieka itin svarbų vaidmenį mažinant mikroplastiko taršos poveikį miesto teritorijose. Integruodami žaliają infrastruktūrą į miestų planavimą, miestai gali sumažinti mikroplastiko kiekį ore ir pasiskirstymą ekosistemose. Šio projekto pirminių įžvalgų pagrindu bus rengiamos išsamos miesto žaliosios infrastruktūros mokslinės studijos, atliekamas mikroplastiko dalelių sklaidos modeliavimas ir rengiamos rekomendacijos urbanizuotų teritorijų apželdinimo projektams.

Meškinio česnako dryžutinė rūdė

Dr. BANGA GRIGALIŪNAITĖ, dr. DAIVA BUROKIENĖ, dr. ELICIJA STACKEVIČIENĖ
Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Augalų patologijos laboratorija

Meškinis česnakas (*Allium ursinum*) – **amarilinių** (*Amaryllidaceae*) šeimos, **česnako** (*Allium*) genties daugiamečiai svogūninis augalas paplitęs Europoje ir Azijoje, gerai augantis ir Lietuvoje šviesiuose lapuočių miškuose, turtinguose maisto medžiagomis dirvožemiuose. Meškinio česnako aktyvus augimo laikotarpis prasideda šiltą kovą ir trunka iki birželio pabaigos ar liepos pradžios. Natūraliose augimvietėse augalas užauga iki 30 cm. Stiebai apvalūs ar statūs su trimis briaunomis. Lapai pamatiniai plokšti, pailgi, lancetiški. Žiedai – stiebo viršūnėse žvaigždžiškos formos, balti, kvapnūs su koteliais. Žydi gegužę, sėklos gausios, beveik apvalios tribriaunėse dėžutėse. Dauginasi svogūneliais ir sėklomis – sėklų ramybės laikotarpis gali užtrukti keletą metų.

Meškinis česnakas – puikus vaistinis, prieškoninis augalas, jo dalyse yra eterinio aliejaus ir didelis vitamino C kiekis. Augalas valgomas šviežias, raugintas, marinuotas, džiovintas. Farmakologiškai meškinis česnakas veikia panašiai kaip ir valgomasis česnakas. Kaip vaistinis augalas vartojamas nuo skorbuto ir aterosklerozės. Jis stiprina žarnyno peristaltiką, naikina helmintus ar infekcines ligas. Senovės Romoje augalas buvo laikomas geru maistu valančiu kraują ir skrandį bei odos ligas. Meškinio česnako fitoncidai naikina kai kuriuos grybinių ligų sukėlėjus – bulvinę fitoforą, kukurūzų pūslėtąsias kūles, vynuogių miltligę.

Meškinis česnakas – vienas iš **dryžutinės rūdės** (*Puccinia sessilis*) augalų–šeimininkų. I grybo vystymosi stadija – spermagonių ir ecių telkiniai ant česnako lapų būna ryškiai oranžinės spalvos, jie aptinkami ir ant kitų augalų, kaip **paprastosios pakalnutės** (*Convallaria majalis*), **dvilapės medutės** (*Maianthemum bifolium*), **vaistinės baltašaknės** (*Polygonatum odoratum*), **keturlapės vilkauogės** (*Paris quadrifolia*). Kitos grybo vystymosi stadijos II ir IV (uredžiai ir teliai) – ant **nendrinio dryžučio** (*Phalaris arundinacea*).

Šiais metais dryžutinė rūdė išplito balandžio pradžioje ant meškinio česnako lapų. Užpultų lapų apatinėje pusėje matome gausybę oranžinių ecių telkinių. Viršutinėje lapų pusėje, toje pat vietoje, kur lapo apačioje yra eciai, matomos gelsvais pakraščiais dėmės su smulkiais taškeliiais – spermagoniais. Eciai būna

cilindriški, kūgiški, buteliukų formos kietomis sienelėmis. Eciosporos (pavasarinės sporos) vienalastės, rutuliškos arba plačiai elipsoidinės su rudu apvalkalėliu. Rūdės pažeistos lapų vietos pagelsta, sutrinka medžiagų apykaita, jų galai minkštėja, pilkėja, kiti tampa permatomais. Balandžio pabaigoje, gegužės pradžioje eciosporas išnešioja vėjas, vabzdžiai, lieka skylėti ar dėmėti lapai. Sporos, užneštos ant nendrinio dryžučio lapų sudygs, vystosi uredžiai su urediosporomis (vasarinėmis sporomis). Urediosporos padeda grybui plisti šimtus kilometrų ir infekuoti sveikus augalus.

Vasaros pabaigoje ta pati grybiena, kuri produkavo urediosporas, pradeda gaminti te-

liosporas (žieminės sporas), kurios peržiemoja pažeisto augalo liekanose. Pavasarį, kai oro temperatūra būna ne žemesnė kaip 10 °C teliosporos išbrinksta ir dygsta, susiformuoja fragmobazidės su keturiomis papėdės porėmis, kurias išnešioja vėjo srovės. Sporos, patekusios ant meškinio česnako lapų juos ir apkrečia.

Meškinis česnakas buvo įrašytas į Lietuvos raudonąją knygą, pastaruoju metu išbrauktas. Nors natūraliose augimvietėse draudžiama juos skinti, išsikasti ar naikinti, vėl kyla grėsmė šių augalų populiacijai dėl žmonių besaikio jų skynimo ir net šienavimo bei intensyvaus miškų kirtimo. Suniokotose, sutryptose augimvietėse augalai sunkiai atsigauna arba visai išnyksta.

Sveika meškinio česnako plantacija

Meškinio česnako žiedas

Pirmieji ligos požymiai balandžio pradžioje

Augalai pažeisti 100 proc. balandžio pabaigoje

Dryžutinė rūdė. Eciai apatinėje lapo pusėje

Buvusių ecių vietoje likusios dėmės

Buvusių ečių vietoje likusios baltos dėmės

Pažeisti, permatomi, vandeningi lapai

Buvusių ečių vietoje lieka tik skylėti lapai

Spermagoniai viršutinėje lapo pusėje

Ečių telkiniai su eciosporomis

Suniokota meškinio česnako plantacija

DIDELIAIS KIEKIAIS SUPERKAME BERŽO RAŠTUS

nuo 16 cm skersmens

Informacija apie supirkimo kainas ir sąlygas internete www.likmere.lt
telefonais +370 340 60054, +370 687 51927, el. paštu info@likmere.lt

LIETUVOS MIŠKŲ PAUKŠČIAI.

Erelis žuvininkas (*Pandion haliaetus*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Ornitologai šį paukštį rekomenduoja vadinti tiesiog „žuvininku“, tačiau tai, mano galva, leistina tik specializuotame tekste skirtame šiai vienai rūšiai. Žuvininko sąvoka kur kas platesnė, todėl mums turėtų būti suprantamas paukščio vadinimas ereliu žuvininku – tai nurodo viską: jo sisteminę priklausomybę, biologiją ir gyvenimo būdą.

Su ereliais žuvininkais pirmą kartą susitikau lygiai prieš 50 metų – tada tuometinio Lietuvos nacionalinio (dar vienintelio) parko ornitologas A. Lubys rado jų lizdą Ažvinčių girioje, o mes, jauni studentai, turėjome progą erelius žuvininkus stebėti ir tyrinėti.

Kuo ypatingas erelis žuvininkas? Ar jis būdingas mūsų miškams? Europoje (ypač Vokietijoje) šie ereliai peri elektros stulpuose, JAV – ant bokštų ar pajūrio uolų, tačiau mūsų regione tai ežeringo krašto miškų paukštis. Jo nesutiksi pakankamai dideliame Kazlų Rūdos girios masyve, Žemaitijos miškuose jis aptiktas perintis vos vieną kartą. Stebėtina, kad ereliai žuvininkai neperi Kuršių nerijoje ir marių pakrantėse, Nemuno deltoje, kur mitybinės sąlygos yra labai palankios. Taip pat jo nėra prie žuvingo ir seklaus Žuvinto ežero.

Kokio miško reikia ereliui žuvininkui? Toks klausimas iš esmės ydingas, nes šiam paukščiui tinka visi miškai, o esminis reikalavimas – ramiose, lengvai priskrendamose vietose esantys aukšti medžiai; dažniausiai tai būna pušys, kai kada nulūžusiomis viršūnėmis eglės. Tokiose vietose ereliai žuvininkai suka lizdus.

Žuvininko lizdas – ant viršūnės smaigalio suręstas statinys, kuriam medžiagą paukščiai mielai renka nuo vandens. Jei į jį nubirusių šakų neranda, meistriškai laužo sausus pušų šakas ir neša į lizdą. Kaip jie tai daro? Nužiūrėjęs tinkamą šaką, paukštis neria atstatęs abi kojas ir šaką nulaužia savo kūno svoriu. Sausos pušų šakos trapios, tad toks statybinės medžiagos rinkimo būdas pasiteisina. Kaskart lizdas atnaujinamas, papildomas, guolis iš žolių klojamas kasmet.

Patį sudėtingiausia lizdo vietos paieška ir jo sukimo pradžia. Paukščiams tinka tikrai ne bet kurios pušies viršūnė – ji turi būti aukštesnė už visas kitas, jos negali užstoti gretimų medžių viršūnės ar šakos. Ereliai žuvininkai mielai įsikuria žmonių įrengtose lizdavietėse – dabar Lietuvoje daugiau kaip pusė žuvininkų peri būtent jose susuktuose lizduose. Šis faktas liudija, kaip sudėtinga paukščiams patiems įsikurti naujoje vietoje.

Ne mažiau sudėtingas perėjimo vietos parinkimas dėl potencialių žuvingų vandens telkinių stygiaus. Būtent ši priežastis gali būti lemiamą. Bet ir čia būna išimčių, nes ereliai žuvininkai mielai įsikuria netoli žuvininkystės ūkių. Ar jie daro bent kiek pastebimą žalą? Vargu, nes paprastai sugauna žuvis, kurios elgiasi netipiškai, laikosi arti vandens paviršiaus. Kokie svarbūs ereliams tvenkiniai, rodo konkretus atvejis: Čepkelių rezervate žuvininkai sėkmingai perėjo tol, kol greta veikė Grybaulios žuvininkystės ūkis. Jam išnykus, ereliai žuvininkai neteko svarbaus mitybos ištekliaus ir čia nebeperi.

Kaip atrodo erelis žuvininkas? Sistematiškai vienintelę rūšį išskyrė į atskirą šeimą – tam buvo rimta priežastis. Tai palyginti stambus

AUTORIAUS nuotrauka

paukštis (sveriantis iki 1,5–2 kg), kurio išskėstų sparnų tarpugalvis siekia iki 1,8 metro. Tiesa, sparnai nebūna tiesūs, kaip, pavyzdžiui, mažojo erelio rėksnio – jie lenkti ties riešu. Paukščio kūno apačia balta, tokia spalva būtina žvejojantiems sparnuočiui. Priekinė kaklo pusė balta, viršugalvis šviesus. Viršutinė kūno dalis tamsi, rusvai juosva. Kojos neilgos, šviesiai melsvos, pastaibis padengtas žvynų formos plokštelėmis. Nagai ilgi, labai aštrūs. Ketvirtasis pirštas judrus, gali būti atgręžtas į priekį arba atgal.

Žuvis (jos sudaro beveik visą paukščio meniu) erelis žuvininkas gaudo krisdamas iš oro; nerdamas į vandenį atstatęs kojas, jis stveria pamatytą žuvį, po to išnyra iš vandens, sunkiai atsiplėšia nuo jo ir pakilęs pasipurto, nuo savęs nukrėsdamas vandenį. Erelis plunksnos nepritaikytos vandens aplinkai, todėl po žvejybos jis turi džiovintis.

Lizdą suka ir tvarko abu poros nariai, tačiau medžiagą dažniau tiekia patinėlis. Dėtyje 2–4 pilkšvai rusvi, kaštoninėm ir tamsiai rudom dėmelėm išmarginti kiaušiniai. Abu poros nariai juos peri ilgai, 35–38 dienas. Peri padėjus pirmą kiaušinį.

Jaunikliai ritasi tokia tvarka, kaip padėti kiaušiniai, todėl lizde ereliukų dydis gali ženkliai skirtis. Paskutinis, mažiausias ereliukas dažnai neišgyvena dėl vyresniųjų jauniklių konkurencijos. Ilgą laiką patinėlio atneštas žuvis plėšo ir mažom porcijom jaunikliams paduoda patelė. Tik maždaug po 1,5 mėnesio ereliukai patys ima plėšyti žuvį, o būdami 2 mėnesių, pakyla skristi. Dar ilgai jie sugrįžta į lizdą, nes jame tėvai jiems perduoda atneštas žuvis. Lizde jaunikliai kurį laiką ir nakvoja – toks prierašumas prie lizdo trunka apie 2 mėnesius.

Rugpjūčio pabaigoje ereliai žuvininkai išskrenda, mūsų paukščiai žiemoja Afrikoje. Pavasarį jie sugrįžta balandį, pilnai ištirpus ežerų ledui.

LIETUVOS MIŠKŲ ŽVĖRYS.

Miškinė kiaunė (*Martes martes*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Miškininkams, medžiotojams ir vyresnio amžiaus kaimo žmonėms gerai pažįstami miškinės kiaunės poriniai pėdsakai šviežiame sniege. Žinoma, kai jie aptinkami prie vištidės, balandinės ar triušių narvelių, tenka susirūpinti, nes kiaunės garsėja savo plėšrumu ir gebėjimu per vieną apsilankymą nusiaubti vištidę. Tačiau dažnai žinios apie miškinę kiaunę tuo ir baigiasi, nežiūrint to, kad ši rūšis yra įprasta, kai kur gana dažna, be to smalsi ir pati ieškanti kontakto su žmogumi.

Miškinė kiaunė – girios gyventoja. Gana retą ji pušynuose, nemėgsta ūksmingų eglynų. Jos stichija – mišrus ar lapuočių miškas. Tiesa, jai nepatinka drėgni miškai, nes iš prigimties kiaunė vengia vandens, tik bėdos prisiprta plaukia.

Žiemą, esant sniego, galima sekti vienos kiaunės pėdomis ir įsitikinti, kad jai tenka palyginti didelis gyvybinis plotas, mokslininkų teigimu, net apie 300–500 hektarų. Pėdsako narpliojimas sniege yra labai įdomus, bet sudėtingas užsiėmimas, nes kiaunė nuolat keičia judėjimo kryptį, landžioja po kelmiais, lipa į medžius, tikrina jai įtartinas vietas. Dažnai pėdsakas nutrūksta, nes įlipusi į medį, kiaunė keliauja šakomis, šokdama nuo vieno kamieno iki kito. Taip ji be vargo įveikia 3–4 metrų atstumą. Didesnis atstumas kiaunėi yra per sunkus, nes žvėrelis, nors ir būdamas šoklus, neturi voverei būdingo lengvumo, o trečdalis kūno ilgumo uodega yra geras vairas, bet ne „parašiuotas“.

Miškinė kiaunė – grakšti, žeme juda šokuodama. Jos kailis tankus ir švelnus, gelsvai rusvas – tokią spalvą sukuria po šokoladinio atspalvio akuotplaukiais giliau esantys gelsvi vilnaplaukiai. Kojos tamsesnės, o ryškiausias rūšį apibūdinantis bruožas – pakaklėje esanti ir iki priekinių kojų nusitęsianti geltona ar oranžinė dėmė. Jos dydis ir forma gali labai įvairuoti. Dar viena svarbi detalė – juodas ar pilkas plikas nosies galiukas; akmeninės kiaunės jis yra raudonas (mėsos spalvos). Miškinės kiaunės patinas stambesnis, sveriantis iki 2,4 kg, patelė beveik perpus lengvesnė.

Miškinės kiaunės kailis ilgus amžius buvo geidžiamas medžiotojų laimikis – sakykim, iki XX a. vidurio, ypač ekonominės krizės metais, už jį būdavo mokama 60–100 litų. Už tokią pinigų sumą valstietis galėjo pirkti karvę. Todėl galima suprasti, kodėl nemažai kaimo žmonių mokėjo sekti miškinės kiaunės pėdsakais, narplioti jų vingrybes – toks vargas sėkmės atveju apsimokėdavo su kaupu.

Vienai kiaunės elgiasi žiemą, kai nebūna prisirišusios prie konkrečios buveinės, kitaip – augindamos jauniklius. Žiemą ar rudenį jos daug keliauja, nes surasti maisto ir šiai uoliai medžiotojai pavyksta ne visada. Tuo metu kiaunės dažniau pasiekia žmonių valdas, kur apsirūpina maistu. Klajodama miške, kiaunė gali nekreipti dėmesio į paliktus pėdsakus, tačiau ruošdamasi apsisototi dienojimiui (dažniausiai ji ilsisi būtent dieną), ji keliauja medžiais, šokinėja nuo kamieno ant kamieno ir apsistoja voverės lizde, drevėje, pelėdos inkile. Kai kada gali ilsėtis plėšriojo paukščio lizde. Įtarusi pavojų, iš savo dienojimo vietos traukiasi nenoriai.

Vasaros gale miškinės kiaunės rujoja, jų nėštumas, kaip ir daugelio kiauninių žvėrių, visada kelia nuostabą – nuo 240 iki 290 dienų. Tiesa, yra vadinama latentinė fazė, kai gemalas nesivysto. Kiauniukai gimsta balandį – jie būna uždarom akim, padengti šviesiu rusvu kailiuku ir sveria apie 30 gramų. Lizde praleidžia iki pusantro mėnesio, nors anksti pradeda laiptoti šakomis, net keliauti nuo medžio prie medžio. Išgąsdinti jie lipa medžių kamienais – tokiu metu kiauniukai lengvai pažeidžiami; juos gali nutverti lapė, vištvanagis. Aptikus lizdą su kiauniukais, patelė elgiasi labai drąsiai – bėgioja šakomis, charakteringai čerskia ar „purskia“, šiepia dantis. Tikrai nederėtų bandyti jos dantų ir nagų aštrumą.

Vadoje paprastai būna 3–5 jaunikliai. Didesnio jų skaičiaus patelė neišmaitintų, nes turi tik 2 poras spenių.

Atskirai reikia kalbėti apie miškinės kiaunės mitybą – ji sugauna daug pelėnų ir pelių, vabzdžių, vasarą – vabalų. Taip pat ėda įvairias uogas, vaisius. Tačiau kur kas svarbesnis jos poveikis miško paukščiams, nes kiaunė meistriškai plėšia jų lizdus, naikina perinčias pateles (net inkile perinčias pelėdas), kiaušinius, jauniklius. Neretai jų grobiu tampa juodųjų gandrų jaunikliai, vištvanagiukai.

Žuvinte, eglyne stebėtame paukštvanagio lizde 6 jaunikliai kiaunės buvo pribagti jiems pilnai apsiplunksnavus – vanagiukų kojas ir sparnus radome pelėdiniame inkile buvusiam kiaunės lizde. Jame augo 4 kiauniukai.

Jau seniai miškinės kiaunės kailis prarado bet kokią vertę, todėl kasmet sumedžiojama labai nežymi gausios populiacijos dalis. Jai reikėtų taikyti specialias reguliavimo priemones (pvz., gyvagaudžius spąstus), tačiau mažai tikėtina, kad kas nors taikys tokią priemonę.

Vasarą miškinė kiaunė mėgsta sekti žmogaus pėdomis – tą galima suprasti, nes kur praėjo žmogus nuo lizdų buvo nubaidyti paukščiai. Dar pavojingiau žmonių rastiems ir apžiūrėtiems lizdams – juos kiaunė tikrai aptiks ir sunaikins. Būdami miške, tą turime žinoti.

VYTAUTO KNYVOS NUOTRAUKA

Auksinių pienių medus

JŪRATĖ VITKAUSKAITĖ

*Geltonų saulės bučinių
Jau pieva nubučiuota...*

Skinu auksines pienių saulutes, o vyšnios barsto savo žiedlapius tiesiai man į veidą...

Kasmet, gegužės mėnesį, verdu pienių medutį. Šiomet pavasaris visus pribloškė savo ankstyvu šuoliu, tad ir kiaulpienės atskubėjo į balandžio galą. Danguje švytinti saulė ant žemės pribarstė tūkstančius geltonų saulyčių – pats metas skinti žiedus kvapniam desertui.

Kodėl pienė (tiksliau kiaulpienė, bet pienė juk gražiau skamba) yra stebuklinga gėlė?

Taigi ji, ko gero, vienintelė auga visur: miesto skveruose, kaimuose, žvuruose, net ir betono sienų suspausta... Tokio prisitaikymo ir atsparumo visapusiškam negatyvui galima tik pavydėt...

Vadiname ją žole, bet kaip nuostabiai pradžiugina sielą jos pirmieji žiedai iš po niūrių žiemos dykrų... Tiesiog puikios nuotaikos eliksyras...

Vadiname ją piktžole, bet vėlgi, kaip aromatingai kvapia saulės nubučiuoti geltoni žiedai – saldučiai kaip pavasario medus... Bitelėms, kone pirmas nektaras...

Rauname – neišrauname, pjauname – nupjauuname... Bet ar verta tokius auksinius žiedus aukoti dalgiui – tegul žydi, nupjauti visada spėsime...

Kiaulpienė – kovotoja! Ne tik su mūsų fizinėmis ligomis, bet ir minčių favoritė: gyvenime viską gali ištvirti, jei tik nepasiduosi...

Mes prie geltonų žiedų seniai įpratę, tačiau gyvenantiems kituose kraštuose dabar kiaulpienė yra egzotinis augalas. Mat ji, bene vienintelė, kurios visos dalys yra naudingos: ir žiedai, ir lapai,

ir šaknys. Todėl daugelis jas lygina su ženšeniu. Prancūzų medikų delegacija viešėdama Lietuvoje stebėjosi, kaip pavyko lietuviams tiek pienių laukų užsėti! Prancūzijoje, Olandijoje, Austrijoje, Vokietijoje kiaulpienės jau nnykusios ir auginamos specialiai plantacijose. Mes gi iki šiol su jomis „kovojuame“ ir sukame galvas, kuo nupurkšti, kaip išnaikinti. Tačiau... jeigu kiaulpienės jūsų pievoje jus erzina, bet neturite noro ar laiko su jomis kariauti – teks susitaikyti ir pažiūrėti į tai filosofiskai: pasimokyti įkvėpimo, kaip atkakliai gyvenime galima siekti savo tikslo.

Kad kiaulpienė viena iš geriausių vaistažolių, žinojau jau seniai. Pienių vyną, ko gero, Kastytis Kerbedis pirmas apdairavo ir galbūt jo įkvėpti entuziastai ėmėsi gaminti egzotiško skonio meilės gėrimą. Tačiau mane labiausiai sudomino pienių sirupas – medutis. Sutikite – labai saldžiai skamba žodis – medutis! Mintyse iškart nušvinta tiršta, klampi, gintaro spalvos masė, kurią pakabinus šaukštu, tingiai tįsta ilgi varvekliai. Kapt, kapt – laša paskutiniai permatomi lašai ant baltos drobinės staltiesės, o šalia ant medinės lentelės paraištas puikuojasi saldaus pieno naminis sūris...

O kvapas medučio! Aukšinių, pariestais galiukais, jautriai virpančių žiedo piestelių kvapas! Juk iš tų gelmių nutūpusios bitelės traukia saldujį nektarą! Oi, nuo tokių vaizdinių net galva svaigsta...

Skinu geltonąjį auksą plikais pirštais: be žirklių, be pirštinių. O kam? Kūnas turi pajusti augalą, jo gyvastį. Pirštų galai perduoda visam organizmui gyvybingą augalo energiją, geltona džiaugsmo spalva skverbiasi gilyn, kol pasiekia širdį ir pripildo ją meilės bei laimės jausmo. Pripildo juoko, pozityvumo, spindesio. Štai kodėl visas vaistažoles reikia rinktis pačiam! Ne tik namie plikyti arbatą ir ją gurkšnoti, bet reikėtų, jog kiekvienas išėitų į pievas, į laukus ir va taip rinktūsi sau gydomasias žoleles.

Šį kartą pienių medutį ruošiu pagal kitokį receptą. Visuomet nešdavau krepšelį ir skindama žiedus, juos skaičiuodavau: vienas, du, trys... trys šimtai trys... Iki keturių šimtų. Įsivaizduojate, ką reiškia skaičiuoti kelis šimtus ir nesuklysti? Turi būti tiek susikauptas, tiek įsijautęs, nes reikalingas tikslus skaičius. O jei norisi pasiruošti dvigubą porciją gaminio, tuomet apskritai! Ne vieną kartą yra buvę, kad suklysdavau, pamesdavau skaičių. Tuomet prisėdu ant suolo ir išvertusi kraitelę... viską perskaičiuoju iš naujo. Ir toliau renku žiedus. Apskritai, žoliauti reikia eiti vienam: gražią dieną, puikios nuotaikos, šviesaus aprėdo, susikauptus, tylint... Tačiau šiandien neskaičiavau iki keturių šimtų. Šiandien pasiėmiau trilitrinį stiklainį, kroviau vidun žiedus ir niūniavau tykiai – išbandysiu naują receptą, be tikslaus skaičiaus. Kadangi nereikia skaičiuoti, galiu tyliai dainuoti. Daina žoliaujant irgi tinka.

Skinu auksines galveles, o aplink dūzgia bitelės: ropinėja ant pienių žiedų, skverbiasi į vyšnių baltumą. Zvimbia visa vyšnia – gyvas medis! Pats su savimi kalba! Priėjusi ir aš kalbinu baltutėlę nuotaką ir ją lankančius jaunikius. Bet jaunikiai labai „bistri“, tik nusitaikau arčiau fotoobjektyvą, tie iškart metasi ant kito žiedo. Pažaidžiam, pasigainiojam ir toliau einu pieniauti. O kai jau surenku pilną stiklainį geltono turto, nusiskinu vieną kiaulpienę su koteliu ir smaguriauju: pirmiausia

gerai nuvalau ilgą stiebelį nuo balto veltinuko, sukramsnoju kaip triušis iki žiedo ir nuryju gamtos duotus kartumynus. Už tai mano kepenys nebyliai sako man – ačiū! Tada pauostau medumi kvepiančią galvelę ir šast burnon! A ta ta, koks gardumas po kartaus stieblio! Saldus gyvybės eliksyras! Tokių kiaulpienių su stiebeliais jų žydėjimo sezoną reiktų suvalgyti po aštuonias per dieną. O jaunus lapelius, žinoma, gali visą pavasarį ir vasarą lyg salotas triaukšti.

Iš stiklainio pienių galvelės kelias puodan, tačiau... Jau berenant jas, ant kai kurių buvo matyti miniatiūrinių juodų vabalėlių. Todėl prieš ruošiant medutį, pienes reikia išberti pavėsiuke, kad visi gyviai, matomi ir nematomi, išlakstytų. Ir tik po pusvalandžio surenku galveles puodan ir užpilu verdančiu vandeniu. Viskas. Dabar vanduo atliks savo misiją ir trauks iš aukso visą gėrį. O ryt jau bus verdamas kvapnus, gintaro spalvos, imunitetą stiprinantis, begalę gydomųjų savybių, ypatingai kvėpavimo takų problemoms lengvinti, turintis medutis.

Žinoma, galima ir kaip desertą skanauti: blynams, varškei pagardinti, košei, ledams užpilti. Bet labiausiai tirštas saldumas džiužins žiemą: kai už lango siaus baltoji pūga, bus šalta ir žvarbu, tada šaukštelis gelsvo pavasarinio pienių medaus, įlietas stiklinėn karšto vandens, sušildys ne tik gomurį, bet ir akis, ir sielą...

AUTORĖS nuotraukos

Alikantės panorama nuo šv. Barbaros pilies

Ispanijos turtai.

Baltoji Viduržemio jūros pakrantė, arabiška miesto vardo legenda ir Santa Barbara

EGLĖ JANULEVIČIŪTĖ-GUIMERA

Na ką gi, keliaujame toliau po Ispaniją. Šį kartą aplankysime Viduržemio jūros skalaujamą Alikantę.

Jau pasakojau, kad didžioji Ispanijos buvo užkariauta arabų. Kai sustiprėjęs Damasko kalifatas iš Šiaurės Afrikos persikėlė per Gibraltarą sėjant, didžioji Iberijos pusiasalio dalis buvo suvienyta į islamišką kraštą. Jis vadinosi Al-Andalus. Dėl šios priežasties Ispanijoje yra išlikę daug arabiško meno, kultūros, architektūros, spalvų. Labiausiai ši įtaka jaučiama ir matoma Pietų Ispanijoje, kurioje arabai išsilaikė ilgiausiai. Taigi Al-Andalus

yra dabartinė Andalūzija. Miestas Alikantė taip pat turi islamiškas šaknis, tačiau apie ją truputį vėliau. Kalbant apie Ispaniją svarbu suprasti, kad ši šalis kultūriškai nėra vienoda. Ne visi ispanai mėgsta flamenko, lanko koridą, mėgsta pomidorus, augina apelsinus ir geria vyną. Dažnai pastebiu, kad Kanarai taip pat toli gražu ne Ispanija, nors jai priklauso. Tai visiškai atskira kultūra ir mentalitetas.

Kiekvienas Ispanijos regionas yra išlaikęs savitą šneką, papročius ir politinio savarankiškumo kovas. Net anekdotai ta tema yra: kovoje tarp katalonų ir ispanų (suprask

Madridą ir Barseloną) laimi tik kiniečiai, kurie gamina abiejų Ispanijos regionų vėliavėles. Nieko naujo, pasaulis sukasi kaip ir anksčiau. Mano tėvų, o ir mano kartos žmonės puikiai atsitema Vilniaus krašto identiteto „kovas“, kurioms, matyt vėliavėles, taip pat siuvo tie patys kiniečiai.

Tačiau grįžkime prie arabiškai ispaniškos žaviosios Alikantės. Šį Valensijos uostamiestį skalauja palyginus šilta Viduržemio jūra. Na, mums, šaltos Baltijos vaikams, ji tikrai šilta, nors patiems ispanams ji tinkama tik vasarą, kitu laiku joje maudosi tik turistai. Visos

Santa Barbara pilis žiūrint iš apačios

AUTORĖS nuotraukos

Pagrindinė pakrantės alėja

Pilies motyvas

Ispanijos turistinės pakrantės pakrikštytos „Costa“ vardais. Ši pakrantė vadinama *Costa Blanca* (isp. Baltoji pakrantė).

Ne visos Ispanijos pakrantės pritaikytos plažo malonumui, ne visos išvis yra prieinamos. Viena iš tokių *Costa de Morte* (isp. Mirties pakrantė) Ispanijos šiaurinėje dalyje, apie kuri jau rašiau, ji yra ten kur baigiasi žymusis piligrimų kelias *Camino de Compostela*. Vienos žymiausių tai *Costa Dorada* Tarragonos regione, apie ją taip pat rašiau, na ir ši, *Costa Blanca*, kuri paskutinė pakerėjo mano širdį.

Alikantė – vienas iš mėgstamiausių emigrantų regionų. Ją antriems namams jau nebe pirmą dešimtmetį renkasi rusų bei ukrainiečių tautybės piliiečiai. Lietuvių bendruomenė taip pat yra, bet labai nedidelė. Pasak jų, čia labai jaukus klimatas, jūra šiltesnė nei Baltija, skanus maistas ir daug saulės.

Uostamiestyje skaičiuojama apie 350 tūkst. gyventojų, kurių apie penkiolika nuosimčių yra užsieniečiai. Pasak pačių ispanų, tai nuostabus regionas ne tik pasimėgauti fantastiškais paplūdimiais bei pasivaikščiojimais pajūriu, bet ir maistu „Michelin“ žvaigždėmis pažymetuose restoranuose, pajūrio kavinėse, kurių Alikantėje tikrai gausu.

Maistas čia – karališkas! Na apie Ispanijos vynus galiu pasakyti tik vieną žodį: puikūs. Kainos ne didesnės nei Kanaruose, o lyginant su Lietuvos kavinėmis, man regis, pigiau. Ne nuostabu, kad emigrantų gretos didėja.

Kraštovaizdžiai ir gamta – fantastiškai ispaniška. Daug giedro dangaus, saulę atspindintis vandenynas, žydintys miesto parkai, palmės, o toluoje – kalnų grandinė. Alikantė laikoma viena labiausiai kalnuotų Ispanijos provincijų. Nors viršukalnės nėra labai aukštos (aukščiausia yra Aitana, jos aukštis – 1556 metrai), tačiau kiekybė nurungia kokybę.

Pirmojo amžiaus gyvenvietės likučiai esantys kalne

Viršukalnių, viršijančių tūkstantį metrų, yra daugiau nei penkiasdešimt.

Kadangi apie turizmą Alikantėje galima pasiskaityti internete, o jos grožį pamatysite šio straipsnelio nuotraukose, pasidalinsiu iš vietinių girdėta istorija, kuri man pasirodė labai graži. Juolab, kad lankiausi toje pilyje, kur gyveno legendos žmonės. Alaus midaus negėriau, per barzdą nevarvėjo, bet noras buvo.

Tai legenda apie Alikantės miesto pavadinimą. Dauguma arabiškų legendų gimė iš nelaimingų didelės meilės istorijų. Gal todėl šeimos institutas arabų krašte toks tvirtas ir šventas, kad remiasi ne meile, o išskaičiavimu, paklusnumu ir lojalumu? Na jeigu ir taip, tuomet apie meilės aukas islamiškame pasaulyje nutylima, nes istorija pasakoja ką kitą.

Šios legendos veikiantys asmenys du jauni įsimylėliai – Kantara ir Aly. Kantara buvo nuostabaus grožio arabų princesė, kurios tėvas

– musulmonų kalifato vadovas. Jis ir jo dukra gyveno įspūdingoje *Benacantil* tvirtovėje. Jų gyvenime netruko nei turtų, nei iš viso pasaulio kraštų atvežtų skanėstų, delikatesų.

Atėjo laikas, kai Kantara, kalifo dukra, užaugo ir į pilies duris pradėjo belstis jaunikiai. Tėvas akylai stebėjo jaunuolius, laukdamas, kol pagaliau išrinktų tinkamiausią kandidatą savo dukrai. Jis turėjo būti stipriausias, turtingiausias ir gražiausias.

Arabų moterys pasižymėjo ypatingu grožiu, bet Kantara buvo nepalyginamai gražesnė už visas. Ne keista, kad tokios gražuolės rankos siekė būrys vyrų.

Bėgo dienos ir mėnesiai, tačiau tėvui neįtiko nė vienas, neatsirado nė vieno moters rankos verto kandidato. Tuomet kalifas nusprendė pilyje surengti pokylį, kuriame dalyvaus jo kriterijus atitinkantys jaunuoliai. Šventė buvo tokia sėkminga, kad atsirado ne vienas, o net du puikūs kandidatai. Abu nuo pat

Savivaldybės aikštė

Senamiesčio gatvelė

iškilmės pradžios demonstravo galantiškumą princesės atžvilgiu ir ją įsimylėjo.

Kalifas nusprendė, kad vienas iš jų tikrai bus tinkamas jo dukrai. Tačiau kuriam teks ši garbė, kaip išrinkti vieną iš dviejų?

Susidūręs su tokia nelengva užduotimi, jaunosios tėvas priėmė saliamonišką sprendimą: abu turi atlikti tam tikrą užduotį, o Alachas nuspręs, kuris iš jaunuolių tinkamesnis. Vienam jų, Almanzorui, teko užduotis vykti į Indiją ir parvežti retų prieskonių mylimajai, o kitam, vardu Aly, teko pažadėti kalifui iškasti didžiulį drėkinimo griovį ir iš *Tibio* į Alikantę atvesti vandenį.

Abu jaunuoliai ėmėsi paruošiamųjų darbų, tačiau Aly niekaip negalėjo palikti princesės ir vis slapta ją lankydavo, linksmindavo, rašė eiles, jas skaitė merginai. Neilgai trukus abu įsimylėjo vienas kitą ir pradėjo planuoti savo klestinčią ateitį. Aly jau nebepaisė užduoties su vandeniu, buvo

tikras, kad tai nebesvarbu ir niekas nebeatskirs nuo mylimosios.

Kai Almanzoras su laivais, prikrautais retų prieskonių, atvyko į Alikantės pakrantę, kalifas, tesėdamas savo pažadą, atidavė jam dukters ranką.

Abu įsimylėliai negalėjo išverti tokio sielvarto. Aly iš nevilties pasirinko mirtį nušokdamas nuo *Tibio* kalno viršūnės, o princesė iš didelio skausmo dėl mylimojo netekties patraukė į *San Julian* kalvą ir ten nušoko į jūrą. Sakoma, kad po kelių šimtmečių toje vietoje kur krito Aly, buvo pastatytas Tibi vandens rezervuaras, o ta vieta kur žuvo Kantara, vadinama „Maurų karalienės druska“.

Legenda byloja, kad kalifas mirė iš liūdesio. Jis prašė Alacho žiauriausios bausmės, nes per savo užsispyrimą prarado savo mylimą dukrą – ir Alachas išpildė jo norą. Kalifas suakmenėjo. Jo veido atvaizdas, gerai įsižiūrėjus, ir šiandien matomas ant *Benakantilo* kalno. Nuo to laiko miestas pavadintas „Alicántara“.

Kai krikščioniškasis pasaulis atsiėmė Ispaniją, atsirado dabartinis pavadinimas Alikantė, o 1248 m. gruodžio 4 d., Šventosios Barboros dieną, kai būsimo karaliaus Alfonso X Išmintingojo vadovaujami krikščionių būriai atkovojo pilį, čia buvo pastatyta Šv. Barboros koplyčia.

Šiandien 166 metrų aukščio *Benacantilo* kalno viršukalnę vainikuoja *Santa Barbara* pilis. Tai viena didžiausių viduramžių tvirtovių Ispanijoje, iš kurios atsiveria 360° vaizdas į Alikantės miestą. Nuo 1961 m. *Santa Barbaros* pilis buvo laikoma kultūros vertybe ir vienu didžiausių traukos objektų Alikantėje. Galima ją aplankyti pačiam, tai net nemokama, o galima rezervuoti teatralizuotą vizitą, perkeliantį į ano laikmečio dvasią. Čia vyksta koncertai, degustacijos. Mistiška pilies atmosfera labai traukia filmų kūrėjus. Čia buvo nufilmuoti garsūs siaubo filmai „Grafas Drakula“ (1970 m.) ir „Drakula prieš Frankenšteiną“ (1974 m.). Abu juos sukūrė režisierius Jesúsas Franco.

Viskas dirbantiems ir besiilsintiems miške – Viskas vienoje vietoje

- ▶ IŠKLAUSYSIME
- ▶ PAKONSULTUOSIME
- ▶ PARINKSIME GERIAUSIĄ, KOKYBIŠKIAUSIĄ IR PIGIAUSIĄ
- ▶ OPERATYVIAI ATVEŠIME TIESIAI PAS JUS, O JEI REIKIA IR Į MIŠKĄ

miskui.lt

UAB „MMC Forest“

Nausodžio k.,
Vėžaičių sen.,
96215 Klaipėdos r.
Tel. 8 673 51506
El. paštas info@mmc.lt
www.miskui.lt

Nepažintosios Rusijos Sibiras

Prof. emeritas EDVARDAS RIEPŠAS

(*Tęsinys. Pradžia nr. 1*)

Amūras, Primorės kraštas

Amūras – viena iš dešimties ilgiausių pasaulio upių, mandžiūrų vadinama „Juodojo drakono“ upe. Nuo ištakų iki Chabarovsko ji teka Kinijos-Rusijos siena, o toliau pasuka į šiaurės-rytus ir įteka į Ochotsko jūrą. Chabarovske daugiausia laiko praleidome būtent prie Amūro. Buvo karšta diena, todėl gerą pusdienį pliažinausi prie upės, per žiūronus žvalgydamasis į Kinijos pusę. Stebėjau, kodėl pliaže beveik nebuvo bent jau nusirengusių žmonių. Tik vakare, įsėdęs į lėktuvą, pajutau, kad niežti beveik visas kūnas. Tai buvo (sužinojau vėliau) kraujasiurbiai mašalai, rusų vadinami „maškara“. Jos kelia siaubą ne tik žmonėms, bet ir gyvuliams, ypač kai būna jų gausumo pikas. Patirtą kančią nerandu su kuo nors palyginti, o užmiršti neįmanoma. Lietuvoje irgi vis dažniau jie pasirodo, tik, galbūt, kitos rūšies, mažiau pikti. Amūro upė labai žuvinga. Turguje pavyko nusipirkti net endeminės žuvies – daūrinio eršketo gabaliuką, ypatingo delikateso.

Paamūrės gamta išsiskiria augalijos ir gyvūnijos įvairove, deja, paklajoti toliau nuo upės nepavyko. Pakrantėje matėsi ąžuolų, riešutmedžių, kamštenių, net laukinių vynuogių ir lotosų. Sužinojau, kad plaukiant Amūro upe galima pamatyti didelę gamtovaizdžio įvairovę (ramią tėkmę per pelkėtas lygumas, kunkuliuojančią per siaurus, gilius tarpeklius kalnuotose vietovėse) pakrančių žemės ūkio ir kitokių verslų įvairovę, ypač Kinijos pusėje, gyvenviečių ir miestų fragmentus, tačiau tai liko tik svajonėse, tenkinan-

tis gauta virtualia informacija. Chabarovsko krašte gyveno 8 tautybių (etninių grupių) vietiniai gyventojai: nanajai, negidalai, nivchai, oročiai, udegėjai, ulčiai, evenkai ir evenai. Pagal kalbinius požymius dauguma šių tautybių priskiriamos mandžiūrų-tungusų kalbų šakai (L. Veršanskaja. Kai rašmenys tyli// Veidas, 2012). Manoma, kad šių tautų gyvenimo būdas liko nepakitęs beveik 5 tūkst. metų dėl išlikusio pirmapradžio, nenutrūkstamo ryšio su gamta. Chabarovske verta apsilankyti kraštotyros ir, galbūt, dailės muziejuose, bent viename iš trijų teatrų (dramos, muzikiniame, jaunimo), pamatyti šv. Inocento bažnyčią, keletą paminklų.

Primorės kraštas – Rusijos federalinė apygarda prie Japonų jūros, nuo Kinijos sienos pietuose iki Chabarovsko krašto šiaurėje. Administracinis centras – Vladivostokas. Garsus UNESCO paveldo objektas – Sichote Alinio kalnai centrinėje dalyje. Aukščiausia viršūnė – Anika (1855 m). Vyrauja vidurinių platumų musoninis klimatas. Vasaros šiltos, žiemos šaltos. Didžiausia upė – Usūris, įtekantis į Amūrą. Apie 70–80 proc. teritorijos apaugusi mandžiūrinio tipo spygliuočiais ir mišriaisiais miškais. Šiaurėje vyrauja pušys, eglės, kėniai, pietuose – kedrai, eglės, beržai, ąžuolai, liepos, riešutmedžiai, amūriniai vynmedžiai, citrinvyčiai, magnolijos. Įsteigti net 5 gamtos rezervatai: Sichote Alinio, Lazovo, Usūrio, Kedrų daubos ir Tolimųjų Rytų. Autochtonų gyventojų neteko sutikti. Jie išnyko arba nutautėjo, nors sužinojau, kad kažkiek udegėjų, evenkų ir buriatų išliko. Rusai sudaro apie 90 proc. gyventojų, kiti migrantai apie 7,5 proc., autochtonams telieka 2–3 proc.

*Straipsnio autorius
Tolimųjų Rytų miške*

Kraštas turtingas iškaskomis: akmens ir rusvąja anglimi, polimetalais, spalvotųjų ir retųjų (volframo, sidabro, bismuto, aukso) metalų rūdomis. Praeina Transsibiro geležinkelis. Didžiausi miestai – Vladivostokas ir Nachodka. Stalininių represijų laikais veikė daugiausia politinių kalinių lagerių, kuriuose buvo kalinama nuo 3 iki 13 tūkst. žmonių, tarp jų karo ir pokario (1941–1956) metais apie 430 lietuvių (Vikipedija, 2023). Pavyko pabuvoti ne tik Vladivostoke, bet ir šiek tiek mandžiūriname miške.

Sichote Alinio rezervate pietuose ir centre auga jau minėti mandžiūrinio tipo miškai, o šiaurėje ajaninių eglė ir kėnių taiga, aukštikalnėse – kalnų tundra. Galima apžvelgti labai dekoratyvių endeminių augalų: Sachalininį šiloką, Sachalininį rododendrą, visžalį Sachalininį papartį ir kt.

Amūras

Sibiro kaimelis

Lankytojų laukia atnaujintas Varnikų pažintinis takas

Vasarėjantis oras skatina daugiau laiko praleisti gamtoje, o pastaraisiais metais šalyje vienas populiariausių laisvalaikio praleidimo būdų – pasivaikščiojimas pažintiniais takais. Nuo gegužės 27 d. po 9 mėnesius trukusios rekonstrukcijos Varnikų pažintinis takas laukia lankytojų ir kviečia pažinti gamtos turtus klausantis audio gido – miškininko pasakojimų – tai naujovė Lietuvos miškų pažintiniuose takuose.

„Pastebime, kad lankymasis miškuose, vaikščiojimas pažintiniais takais Lietuvoje pastaraisiais metais yra itin intensyvus, tad skiriame didesnę dėmesį lankytojų komfortui ir ieškome būdų, kaip dar labiau praturtinti jų patirtis. Miškininkai prižiūri daugiau nei 1000 rekreacinių objektų, o Varnikų pažintinis takas – vienas iš lankomiausių ir populiariausių visoje Lietuvoje. Džiugu, kad atnaujinę taką, miško lankytojams suteiksime ir patogumo, ir pasivaikščiojimus papildysime žiniomis apie gamtos turtus nauju būdu – nuskaičius QR kodą, taku keliauti galima klausantis miškininko pasakojimų apie šios vietos bioįvairovę. Jeigu ši mūsų įdiegta naujovė pasiteisins, šią idėją įgyvendinsime ir kituose rekreaciniuose objektuose“, – sakė VMU generalinis direktorius Valdas Kaubrė.

„Atgimstantis Varnikų takas – didelė dovana visam Vilniaus regionui. Tai vienas iš pavyzdžių, kad šiemet žengiant į akcinės bendrovės statusą, urėdijos veikla išliks diversifikuota. Investicijos į šalies gražiausius miškų rekreacijos objektus įrodo įmonės rūpestį gamtotvarka ir rekreacija“, – pabrėžė aplinkos ministras Simonas Gentvilas.

Įsikūręs Varnikų botaniniame-zoologiniame draustinyje, Varnikų pažintinis takas suteikia daugiau nei 3 km pasivaikščiavimo po įspūdingiausius, gražiausius ir sunkiausiai prieinamas draustinio vietas, galimybę. Kalvotas, ledyno pakraščio suformuotas reljefas, senas, natūralus ir jaunas žmogaus sodintas miškas ir liekaniniai ežerėliai Ilgelio pelkėje – tik dalis gamtos vertybių, kurias galima išvysti pasivaikščiavimo metu. Įspūdingos kalvos ir tarp jų įsirėžusios gilios aklinos tarpkalvės nepaliks abejingų, o ir besidomintys augmenija liks nustebinti – čia auga net 118 samanų rūšių, įvairių retų grybų ir saugomų augalų. Puiku, kad Varnikų pažintiniame take įrengtose atokvėpio vietose ir apžvalgų aikštelėse lankytojai galės stebėti, pailsėti ir pasigrožėti įspūdingais vaizdais.

Lankytojus nuo šiol džiugins ne tik atnaujinta tako infrastruktūra. Išskirtines pasivaikščiavimo patirtis garantuos ir pažintį su vietovės biologine įvairove bei gamtos turtais suteiks audio gidas – miškininko

pasakojimai. Keliose sustojimo vietose, ant informacinių stendų, lankytojai ras QR kodus, kuriuos nuskenavus išgirs miškininko pasakojimą apie ypatingą ir paslaptinę šio draustinio gamtos pasaulį. Miškininko istorijos lydės einant taku ir pavers pasivaikščiojimus įtraukiančiais ir informatyviais.

Varnikų pažintinio tako atnaujinimo darbai truko apie 9 mėnesius. Senas takas buvo pakeistas nauju, iš spygliuočių medienos lentų pagamintu taku. Atnaujintas takas – ilgaamžiškesnis, kadangi medinė tako dalis neturi sąlyčio su pelke. Naujo tako karkasas yra pakeltas ir pritvirtintas prie iš plastiko pagamintų vamzdžių, o tai garantuoja ne tik ilgaamžiškumą, bet ir lengvesnį tako administravimą bei remontą. Taip pat atnaujintos ir atokvėpio bei apžvalgų aikštelės, kurios suteiks patogią vietą poilsiui ar puikią vietą gėrėjimuisi aplinka. Varnikų pažintiniame take lankytojus pasitiks ir VMU darbuotojų rankomis sukurti informaciniai stendai ir drožiniai. Iš viso tako naujinimo darbams VMU investavo apie 226 tūkst. Eur.

Miškininkai tikisi, kad po atnaujinimo Varnikų pažintinis takas sulauks dar didesnio lankytojų dėmesio. Užsukite, pasivaikščiokite ir iš arčiau susipažinkite su išskirtiniu šios vietovės gamtos pasauliu!

VMU inf.

Jaunutis Viktoras Marčiulionis

1932 10 17 – 2024 01 02

Prasidėjus Naujiems 2024 metams, mus pasiekė liūdna žinia – sausio mėn. 2 d. mirė ilgametis buvusios Veisiejų miškų urėdijos darbuotojas, Gerdašių girininkijos girininkas JAUNUTIS VIKTORAS MARČIULIONIS.

Jaunutis gimė 1932 m. spalio mėn. 17 d. Lazdijų r. Didžiasalio k., mokėsi Leipalingio vidurinėje mokykloje. Jau dirbdamas, 1964 m. neakivaizdžiai baigė Kauno

miškų technikumą. Miškų žinyboje pradėjo dirbti 1955 m. Veisiejų miškų ūkio Leipalingio girininkijoje meistru, o nuo 1961 m. paskirtas į Gerdašių girininkiją toms pačioms pareigoms. 1964 metais Jaunutis paskiriamas Gerdašių girininkijos girininku. Gerdašių girininkija tuomet buvo savotiška, nes valdė ne tik miškus, bet ir pagalbinį žemės ūkį. Panaikinus Gerdašiuose kolūki, likusiose fermose buvo auginami gyvuliai, žemė apsėjama javais. Gal būt todėl, kad liko laisvos žemės, buvo įveistas 20 ha medelynas. Pagalbinis žemės ūkis buvo nerentabilus ir po kelių metų respublikos vadovybė jį panaikino. Visas kilnojamas ir nekilnojamas turtas perduotas Sveikatos apsaugos ministerijai, kuri jame įsteigė vaistažolių ūkį. Miškininkai pagaliau lengviau atsikvėpė – džiaugėsi, kad galės žymiai daugiau dėmesio skirti miškams.

Per ilgus Jaunučio Viktoro Marčiulionio darbo metus jo vadovaujamoje girininkijoje pasodinta 425 ha miško, įveistas 20 ha medelynas, 0,5 ha daigynų, rekonstruota 12 ha medynų, išugdyta 589 ha jaunuolynų, nutiesta 8 km miško kelių, įrengtos 2 poilsiavietės, girininkija kasmet paruošdavo po 4 tūkst. ktm medienos.

Mus paliko Žmogus, kuris niekada „neieškojo žodžio kišenėje“, buvo didelis humoristas, turėjo gražų balsą. Laisvalaikiu mėgo medžioti ir grybauti.

Buvę kolegos reiskia nuoširdžią užuojautą visiems, kam brangi Jo atmintis.

Vytautas STACEVIČIUS

Kur jis - svajonių paukštis kurtinys?

VYTAUTAS RIBIKAUSKAS

Kovą Pietryčių ir Rytų Lietuvos didžiagirių brandžiuose pušynuose, aukštapelkių pakraščiuose esančiose tuoktvių vietose savo paslaptinę vestuvinę giesmę užgroja didingi Lietuvos girių barzdoti aborigenai kurtiniai. Prisiskaitęs T. Ivanausko ir daugelio kitų autorių gražių aprašymų apie kurtinių medžiokles pavasarį per šių paukščių tuoktuves, augęs bemiškėse Suvalkijos lygumose, svajojau kada nors susitikti su šiuo įstabiu didžiųjų girių paukščiu. Tačiau tai įvyko negreitai...

Ekspedicijose pavyko susitikti su retaisiais paukščiais ir žvėrimis

Dvidešimt metų basčiausi po Lietuvos miškus, beieškant pačių gražiausių, pačių aukščiausių mūsų girių medžių, pačių našiausių medynų. Naudojantis įvairiausiomis savadarbėmis priemonėmis, o kartais ir be jų, laipiojau į tuos gražiausius medžius, kad jų viršūnėse prikarpyti ūglių skiepijimui (skiepyti medeliai naudoti miško sėklinėms plantacijoms įveisti) ar sėklų pririnkti miško bandomiesiems želdiniams. Bevažinėdamas Lietuvos (beje, ir Kaliningrado srities) laukų ir miškų keliais keleliais vis dairiausi į pašales, kaip buvau įpratęs, kad pamatyti visokius gyvius, kas tiktai kruta – bėgioja ar skraido. Ir tik šiose kelionėse pavyko laisvėje pamatyti vilką ir lūšį, jūrinius, rėksnius bei žuvininkus erelius,

gana daug matydavau dabar jau retų Lietuvoje žalvarnių ir kukučių bei kitų retų paukščių.

Pavasariais prisiklausydavau tetervinų grojimo, gervių trimitavimo, didžiųjų kuolinųjų klyksmo, slankų kurksėjimo ir cikksėjimo. Tačiau ilgai neišsipildė mano pagrindinė svajonė sutikti miško paukščių didiką (karaliaus titulas, vis tik, priklausytų ereliui) kurtinį.

Susitikimai su miškų didikais

Ir, pagaliau, gal tiktai trečiaisiais mano klajojimų po miškus metais šis susitikimas įvyko. Pirmiausia sutikau kurtino patelę. Žinoma, ji didelio išpūdzio nepadarė: į fazano patelę panašus paukštis kapstėsi vieškelio smėlyje, lesinėdamas akmenėlius Ažvinčių miške ties Vaišniūnų–Kazitiškio girininkijų riba, važiuojant žvyrkeliu per girią nuo Vaiš-

niūnų į Kazitiškį. Beje, beveik toje pačioje vietoje kurtinę ant kelio aptikdavome net keletą metų, kai pavasariais reikėdavo prikarpyti ūglių skiepijimui lieknų Kazitiškio girininkijos pušų ir eglių viršūnėse.

Automobilį kurtinė prisileisdavo labai arti ir tik tada pėsčia nutipendavo miškan ir pasislėpdavo po miško eglutėmis. Na, o susitikti su didingu barzdociumi patinu pasisekė tik dar po poros metų. Nutirpus sniegui, 1975 m. pavasarį mažai važinėjamais keliukais klaidžiojome Labanoro girioje dešinėje kelio Labanoras–Kaltanėnai pusėje netoli nuo Labanoro gyvenvietės. Važiavome labai pamažu, pro automobilio langus apžiūrinedami medynus, kai staiga prieš pat mašinos ratus ant keliuko išsoko jis – mano svajonių paukštis – kurtinys. Net kaktą prispaudęs prie prieki-

nio automobilio lango stiklo įsistebeilijau į tik priešiniuose ir nuotraukose matytą paukštį. Štai, pagaliau priešais mane ilgai ieškotas didžiagirių didingas paukštis. Kiek apie jį, jo medžioklę tuoktuvių metu prisiskaityta gražių apsakymų, kiek vaizduotėje kartu su apsakymų autoriais klampota kiminų patalais apklotomis pelkėmis, sėlinant prie grojančio didžiūno, ankstyvo pavasario priešaušriais. Ir štai jis, tviskėdamas saulėje savo pavasarinio munduru, ištiesęs į priekį barzdotą galvą, dumia keliu vos už dešimties žingsnių nuo mūsų, sėdinčių mašinoje. Taip priešais automobilį kurtinys bėgo šimtą ar daugiau metrų. Specialiai nestojome, nes žinojau, kad, automobiliui sustojus, paukštis kaip mat ners į tankiai pakelėje sužėlusias eglutes. O taip norėjosi kuo ilgiau pasigrožėti šiuo paslaptingu paukščiu, įsiminti jo didingą išvaizdą visam gyvenimui, nes kito tokio susitikimo gali ir nebūti. Tačiau tarp tankių eglių pamatęs siaurą žvėrių takelį, kertantį keliuką, kuriuo važiuovome, kurtinys pasuko juo ir greitai dingo iš akių, taip ir nepakilęs į orą.

Tų pačių metų rudenį netoli tos pačios vietos tik kitoje kelio Labanoras–Kaltanėnai pusėje bevažiuodami kvartaline linija pamatėme vienoje vietoje net du kurtinus patinus. Paukščiai jau buvo išsišėrę ir puošnūs. Automobilio triukšmo išgaudinti jie nubėgo samanomis ir bruknienojais padengta miško dirva retame brandžiame pušyne. Sustojome. Kurtiniai nuo mūsų buvo gal 30–40 žingsnių. Tačiau, man nespėjus susirasti kažkur kuprinėje nukištus žiuronus, paukščiai, garsiai suplakę sparnais, pakilo ir skriddami pažeme išnyko tarp pušų kamienų. Mano svajonė susitikti su kurtiniu išsipildė. Tačiau išvysti šį svajonių paukštį, bėgantį žeme ar nuskrendantį tolyn (vėliau skrendančių kurtinių teko matyti ir Suomijos giriose), tai ne tas pat, kaip išvysti jį grojančių tuoktuvių metu šimtametės pelkių pušies lajoje, tupintį ant įmantriai susiraičiusios bronzinės šakos priešaušrio žaros nutviektą, išgirsti paslaptinę didingo paukščio giesmę. Taigi, svajoti dar yra apie ką...

Ar pavyks pagausinti populiaciją?

Veisiant nelaisvėje ir paugintus jauniklius paleidžiant į mišką, kurtinių populiacija bandoma atkurti Viešvilės rezervate. Keliolika paukščių jau yra išleista į laisvę. Gerai, kad šių darbų entuziastas rezervato direktorius Algis Butleris žiniasklaidoje informuoja gyventojus, kad ką tik miškan išleisti nelaisvėje auginti paukščiai gali būti jaukūs ir

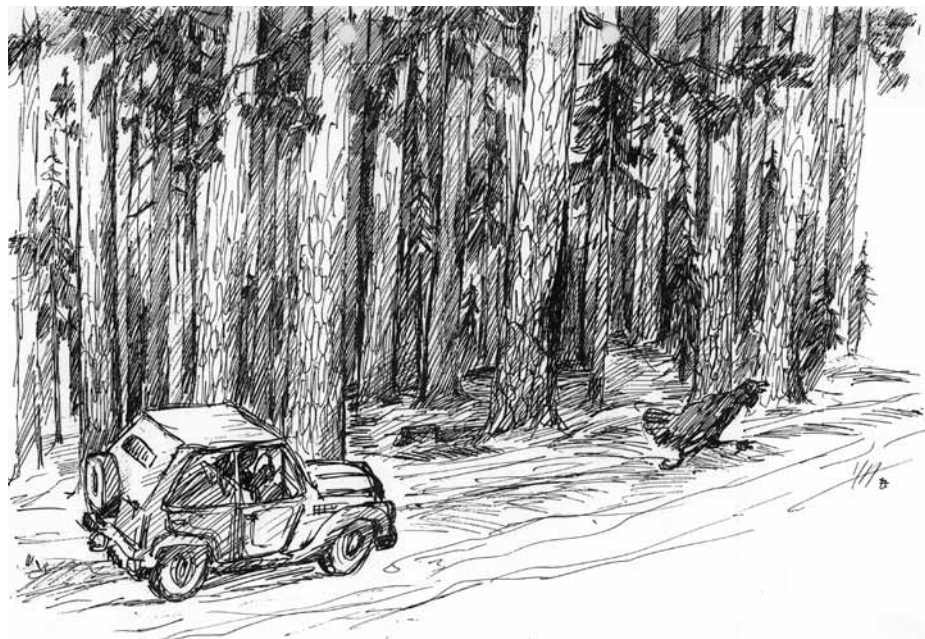
neatsargūs, apsilankyti sodybose, nutūpti ant pastatų stogų ar net prisigretinti prie vištų, nurodo, kaip tokiose situacijose gyventojai turėtų elgtis (Daiva Bartkienė. Karšuvos girioje gieda kurtiniai// Miškai, 2013 lapkritis). Ne taip, kaip lūšių veisėjai, atkakliai tvirtinantys, kad lūšių jaunikliai taip gerai išmokyti gyventi laisvėje, jog vienkiemiu sodybas aplenkia mažiausiai puskilometro atstumu, nors yra stebėti atvejai, kai tos lūšys išplovė kaimiečio antis, sudraskė prie būdos priristą šunelį ar slampinėja miestų gatvėmis... Visada gyventojams geriau sakyti tiesą, nesvarbu, kokia ji bebūtų. Prieš daug metų teko matyti kažkuriame sovietmečio laikų laikraštyje ant namo stogo tupinčio kurtinio patino nuotrauką Šimonių girios apylinkėse. Ir tada buvo bandyta kurtinius veisti nelaisvėje, tačiau, kiek atsimentu, nieko iš to nesigavo.

Apie kurtinius, nevengiančius žmogaus kaimynystės, rašė ir gamtininkas, fotografas buvusios Švenčionėlių miškų urėdijos Antaliedės girininkijos girininkas Jonas Barzdėnas (J. Barzdėnas. Kurtinių atsargumas ir drąsa// Žurnalas apie gamtą, 2013 Nr. 4-58). Pasak J. Barzdėno, „tokių paukščių likimas anksčiau ar vėliau baigiasi tragiškai“. Manau, kad tragiškai baigiasi ir didelės dalies Viešvilės rezervate užaugintų kurtinių likimas. O jeigu ir išlieka kažkiek paukščių, ar gali jie sėkmingai išvesti jauniklius, kai miškuose knibzdėte knibzda šernų, lapių, mangutų, kiaunių. Netgi pats A. Butleris rašo: „Būdami visaėdziai, šernai lyg kokios pragaro mašinos niokojo vertingas pievas, kniso ir šlamštė retus augalus, žiaumojo vištinių ir

kitų sparnuočių ant žemės esančias dėtis, rijo kita, kas gyva ir pasiekama“ (A. Butleris. Ar maras išspręs miško–tvarto problemą?// grynas.lt, 2014-02-07). Tačiau, kodėl tiek daug priveista šernų Lietuvos giriose? Dabar, kai afrikinis kiaulių maras išplito ir Lietuvoje, medžiotojai spaudžiami šernus šaudyti ištisus metus. Tai kodėl Aplinkos ministerija negalėjo pasirūpinti, kad šernų populiacijos gausa būtų buvusi ženkliai sumažinta bent tose teritorijose, kur buvo pradėta dirbtinai veisti kurtinius bei didžiuosius apuokus, juk jos kompetencijoje medžioklės proceso reguliavimas. O žvėrių medžioklės rezervatuose be specialaus Aplinkos ministerijos leidimo iš viso negalima. Ypač Viešvilės rezervate, kur daug lėšų skiriama kurtinių veisimui nelaisvėje, šernai iš viso turėjo būti išnaikinti.

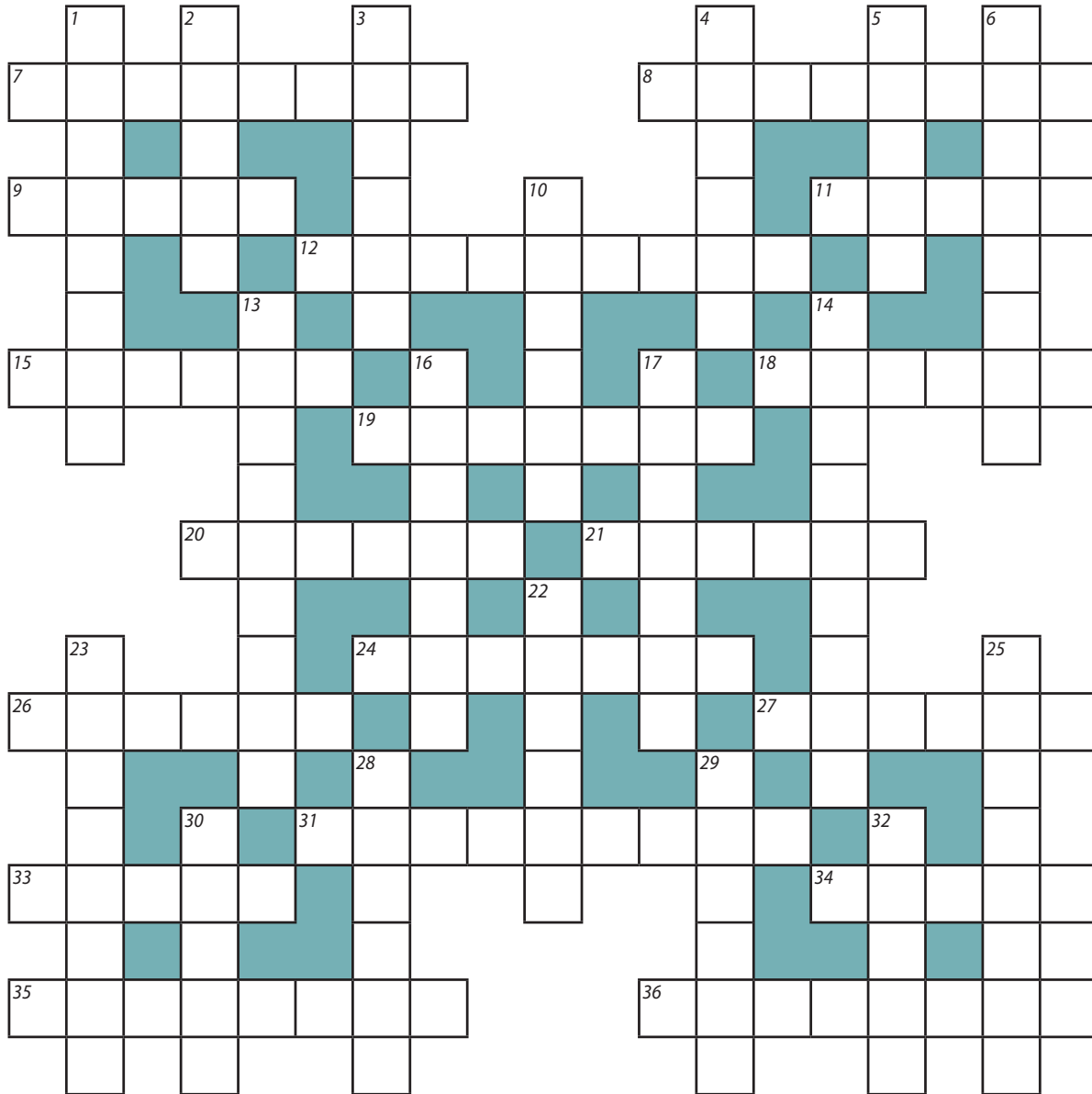
Beje, tos, pasak A. Butlerio, „pragaro mašinos“ (šernai) „sužiaumos“ ir didžiąją dalį didžiųjų apuokų daugintojų pastangų, nes šie paslaptingi paukščiai taip pat vaikus peri ant žemės. Taigi, ir Viešvilės kurtiniams šviesesnių dienų dar nesimato...

Leidžiant europinius milijonus retųjų gyvūnų populiacijų gausos didinimui, gal pirmiausiai reikėtų pasirūpinti tų gyvūnų gyvenimo sąlygų pagerinimu. Būtina ženkliai sumažinti ir lapių, mangutų, kiaunių populiacijų gausą. Nereikia skubėti įvairius gyvūnus dauginti nelaisvėje. Kai bus palankios sąlygos veistis, retieji gyvūnai ir patys savaime gausės. Dabar paleisdami į miškus žioplus nelaisvėje išaugintus kurtinių ir apuokų jauniklius pateikiame tik lengvą grobį ant plėsrūnų stalo.

ALGIRDO JASILIONIO piešinys

Augmenijos pasaulyje

Sudarė Ona GYLIENĖ

Vertikaliai: 1. Daugiametė žolė, auganti upelių pakrantėse, pelkėtose pievose. 2. Avietei giminingas aukštapelkių augalas, nokinantis skanias ir vertingas uogas. 3. Daugiametis šlapių vietų žolinis augalas, ilgais kardiškais bekočiais lapais, iš kurių kyšo žiedynas. 4. Daugiametė svogūninė žolė, turinti kiaušiniškus svogūnus ir stacius lapuotus stiebus su siaurais, bekočiais lapais. 5. Notrelinių šeimos vienmetė kvapi žolė ar puskrūmis. 6. Daugiametis, apie 50–120 cm ilgio, šakniastiebiais plintantis augalas, kurį sunku išnaikinti. 10. Aukštas, 20–50 cm aukščio visžalis medis, kurio spygliai linijski, plokšti, apatinėje pusėje su grioveliais, viršutinėje su 2 balžanomis juostelėmis. 13. Ankstyvas nedidelis daugiametis žolinis augalas su šliaužiančiu šakotu požeminiu šakniastiebiu, žydi kovo–balandžio mėnesį geltonais žiedais. 14. Maistinis ir vaistinis augalas, vartojamas traukuliams gaminti. 16. Iš vytelių, plėšų ar šiaudų pintas krepšys. 17. Į Lietuvos raudonąją knygą įrašyta pliusinių šeimos samanų rūšis, kurios stiebas 3–6 cm, plunksniškai šakotas, šakutės išsidėsčiusios vienoje plokštumoje, lapai skersai banguoti. 22. Daugelio gaubtasėklių augalų dalis, dauginimosi organas. 23. Vėdrynių šeimos nuodingas, vaistinis plaukuotas augalas žvaigždžiais žiedais. 25. Pupinių šeimos krūmas, vadinamas geltonąja akacija, žirnmedžiu. 28. Erškėtinių šeimos augalas, status krūmas su gausiai dygliuotais, šeriuotais arba liaukingais stiebais, vedantis kvapnias uogas. 29. Baltas skystis, kurį išskiria žinduolių patelių liaukos ar augalų išskiriamas skystis. 30. Varpinių šeimos vasarinis pašarinis augalas. 32. Augalas garsėjantis dideliais, ryškiais lapais ir ryškiai geltonais, oranžiniais žiedais, žydinčiais vasaros pabaigoje.

Horizontaliai: 7. Katilėlinių šeimos, daugiausia sumedėjęs augalas, daugiametis, kartais ir vienametė žolė, paplitęs tropinio ir subtropinio, vidutinio klimato srityse. 8. Daugiametis svogūninis, žolinis augalas, turintis būdingą kvapą ir skonį. 9. Teršalų išmetimas (išleidimas, paskleidimas) į aplinką, kaip žmonių veiklos rezultatas. 11. Medis ir mėnuo tuo pačiu pavadinimu. 12. Šiltųjų kraštų, vienas seniausių medžių pasaulyje, žydi dideliais baltais, gelsvais ar purpuriniais žiedais. 15. Graižaziedžių šeimos vienametė arba daugiametė žolė, dekoratyvinis augalas. 18. Gailus pelkių augalas. 19. Daugiametis, 60–150 cm aukščio, su dilginamaisiais plaukeliais žolinis augalas. 20. Skėtinių šeimos šlapių pievų, miškų augalas (*Cnidium*). 21. Maža smalsi pelėdikė. 24. Anties mėsa. 26. Vasarinis akuotuotas pašarinis, kruopinis augalas. 27. Iš šilkverpio kokonų gaunami siūlai ir tų siūlų išaustas audeklas. 31. Visžalis arba lapus metantis krūmas, puskrūmis dažnai su dygliuotomis šakomis, lietuviška citrina. 33. Šiltųjų kraštų techninis, maistinis augalas, kambarinė gėlė. 34. Gvazdikinių šeimos javų piktžolė nuodingomis sėklomis, įrašyta į Lietuvos raudonąją knygą. 35. Uolaskelinių šeimos šlapių vietų augalas, naudojamas blūznies ligoms gydyti. 36. Gvazdikinių šeimos augalas, liaudyje vadinamas goštautu.

Kryžiažodžio atsakymus paskelbsime kitame numeryje.

Kryžiažodžio, išspausdinto žurnalo „Mūsų girios“ 2024 m. Nr. 4, atsakymai:

Vertikaliai: 1. Žibuoklė. 2. Žiemė. 3. Andras. 4. Duonis. 5. Judra. 6. Lizduolė. 10. Buielis. 13. Strazdana. 14. Zubražolė. 16. Monarda. 17. Ratilis. 22. Notera. 23. Gelteklė. 25. Lazdynas. 28. Garšva. 29. Kietis. 30. Manta. 32. Fenas. **Horizontaliai:** 7. Pipirinė. 8. Burbulis. 9. Pudmė. 11. Grūdė. 12. Šalpusnis. 15. Plautė. 18. Kurklė. 19. Dobilas. 20. Ozonas. 21. Žiedas. 24. Ėduonis. 26. Gegūnė. 27. Klevas. 31. Bandrenis. 33. Kežas. 34. Kežys. 35. Plateivė. 36. Kinkanas.

PONSSE

PONSSE BUFFALO

Populiariausia PONSSE medvežė pasaulyje, sukurta patenkinti kiekvieno kliento individualius poreikius.

Sužinokite daugiau

Miško technikos pardavimas: +370 661 11319; +370 610 27218

Servisas: +370 700 55100

Atsarginės dalys: +370 614 03734

www.balticagromachinery.lt

BALTIC AGRO MACHINERY LIETUVA

PONSSE LIETUVA

Baltic Agro
MACHINERY

Grandininiai pjūklai su charakteriu

Susipažinkite su mūsų medžių priežiūros grandininiais pjūklais

Kokios užduotys jūsų laukia medžių viršūnėse? Kiekvienas mūsų medžių priežiūrai skirtas grandininis pjūklas pasižymi tam tikromis charakteristikomis - taip pat kaip ir jūs. Greitas pjovimas, ypatingas pjūvių tikslumas ar nepriekaištingas manevringumas - rinkitės kas svarbiausia jums.

Daugiau informacijos husqvarna.lt